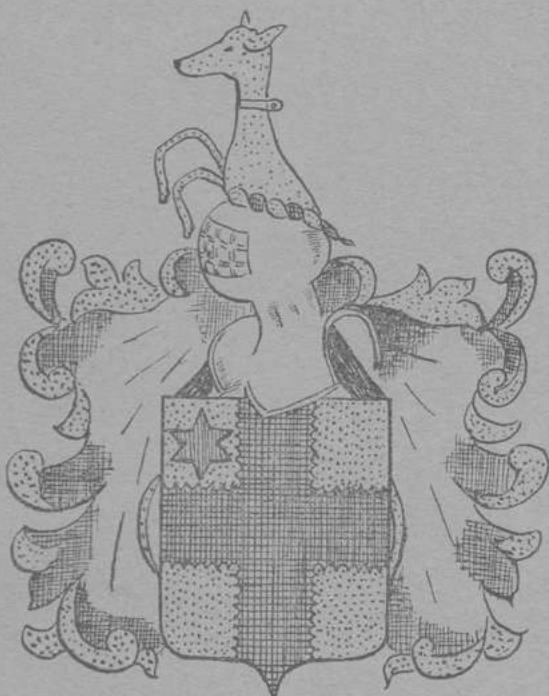


1861

5/2-3



13 21

beem

OOK UW PLANNEN WORDEN WERKELIJKHEID...



dank zij een financiering

door de KREDIETBANK

Deze financieringen zijn toepasselijk op
de aankopen van :

- * tractors, bulldozers, compressoren, kranen, industriële machines
- * autocars, vrachtwagens, auto's, scooters, beroepsmaterieel en werktuigen
- * koelinstallaties, ijskasten
- * T.V. apparaten, enz.

An advertisement for 'De Noordstar en Boerhaave N.V.' featuring a large five-pointed star. Inside the star, there are several icons and text elements:

- Top left: 'VERZEKER U TEGEN'
- Top right: 'BRAND'
- Middle left: 'ONGEVALLEN'
- Middle right: 'OP HET LEVEN'
- Bottom center: 'DE NOORDSTAR EN BOERHAAVE N.V.'
- Bottom: 'ALGEMENE VERZEKERINGSMATSCHAPPIJ'
- Bottom left: 'GROOT-BRITTANNIELAAN, 47 GENT'

The star is set against a dark background with white text and icons.

HEEM

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCRIFT VOOR OVERMAAS

Uitgave : Langohr-Veltmans-Vreuschemen Komitee,
Melkerijstraat, 35, Halle (Brab. België)

Postcheck : 5202.51.

Abonnement : 150 Fr. p.jaar

Het gewoon nummer : 25 Fr.

Het dubbelnummer : 50 Fr.

(voor België en Nederland)

5^e Jaargang

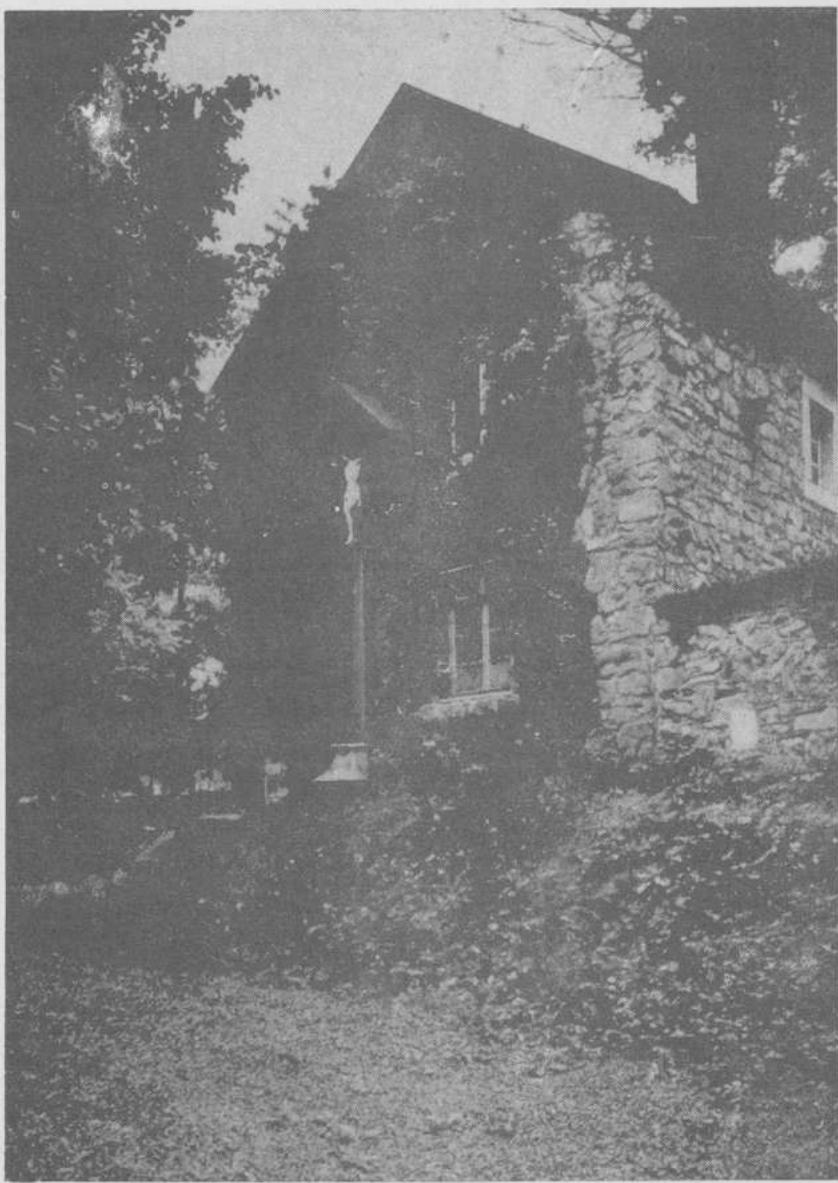
Nr 2-3

Maart-Juni 1961

OP GEN TAPIET

blz.

Moresnet-Eiksken. De Kluis (Foto).	2
Een bladzijde uit de Geschiedenis van Moresnet-Eiksken.	3
Der Champett van ajjen Eckske, door G. Tatas.	4
Moelingen. Wat betekenen onze Familienamen ? J.v.Overstraeten.	5
Voeren, het Atuatica der Romeinen. Car. Waelbers.	6
In Memoriam Jan Boon.	7
De Romeinse Villa van het Steenbos.	8
De Voer en het Veursje, door Car. Waelbers.	12
Plaatsnamen te St-Martens Voeren, door Dr J. Nyssen.	14
Aubel en de St-Servaaslegende.	16
Het roemrijk Geslacht "Schavedries".	17
Uit het verleden van Eupen (vervolg).	21
Nachts Wachters Eedt der Heerligheyt Eupen.	27
Jean Vilvoye.	28
Mie Moddersproeck, door J. Vilvoye.	28
Ode ann Oupe, door J. Vilvoye.	29
Les Parlers d'Overmaas, door R. Jongen.	31
Aus dem Leben hiesiger Bauern.	36
Li Fôre et l'ancien Martchi d'Hève, door A.H.	41
Sociaal-godsdiestige Studie van het Dekenaat Montzen.	43
Moderne Dichtkunst. AAn W.J. Politieker, door Joh. Gist.	47
Iets over Taaltoestanden in Vaals, door Drs P. Tummers.	48
Het gesprek met de Heer, door Z.E.H. P. Schruers.	51
Wachter, wat is er van de Nacht ?	52



Moresnet - Eiksken

"De Kluis"

EEN BLADZIJDE UIT DE GESCHIEDENIS

VAN MORESNET-EIKSKEN

Ten jare 1831 zegende de toenmalige pastoor van Moresnet, E.H. Philip Kaulmann de vergrote kapel van Moresnet-Eiksken in en droeg er het eerste H. Misoffer op.

Hetzelfde jaar bouwde de genaamde Cordes de kluis, thans nog bestaand gebouw, waarvan wij in dit nummer de reproduktie geven, en nam de bediening van koster waar. Hem werd eveneens het onderhoud van de kapel opgedragen.

Toen Cordes zich terugtrok, nam Peter Münster uit Monschau zijn taak over. Later kwam Peter-Jozef Thimister, oud onderwijzer van Moresnet, hem vervangen. Thimister werd geboren te Moresnet op 2/2/1794.

Een derde kluizenaar, Laurent Cohnen, geboren te Teveren op 1/12/1804, sloot zich bij de vorigen aan.

Ons drietal voorzag in hun onderhoud door de verkoop van godvruchtige voorwerpen en kleine verfrissingen. Milde bedevaarders schonken hen vaak vrijwillige aalmoezen.

In 1852 schonk Peter Münster, inmiddels eigenaar geworden van kluis en hof, dezelve aan de kerkfabriek van Moresnet en keerde naar zijn heimat terug. Thimister overleed in de kluis op 17/2/1872, Cohnen op 20/5/1876.

De laatste kluizenaar van het Eiksken, Alexander Zeppenfeld, toegekomen op 1/5/1872, trad in Augustus 1876 in de Franciskaner Orde onder de naam van "broeder Alexius" en stierf in het klooster van Harreveld (Holland) op de feestdag van St-Jozef, 1882.

Gedurende 40 jaren namen deze kluizenaars de zorg voor het steeds groeiende bedevaartoord waar. Drie data dienen vermeld.

In 1863 werd de weg Moresnet-Gemmenich, over het Eiksken, aangelegd, zodat het oord gemakkelijker toegankelijk werd. Hetzelfde jaar kwam voor de eerste maal de Akener Woensdagprocessie naar Moresnet. Het initiatief tot deze bedevaart, die sedertdien iedere week zou plaats vinden, ging uit van een blinde, Esser, die zelf de bedevaart leidde en voorbad. Na de oorlog van 1866 tussen Pruisen en Oostenrijk, brak alom de kolera uit. Duizenden bedevaarders stroomden naar Moresnet. Slechts één geval van de gevreesde ziekte deed zich in de streek voor, nl. te Aubel. Tijdens de oorlog 1870/71 tussen Duitsland en Frankrijk, kwamen talrijke bedevaarders uit Duitsland O.L.Vr. van Moresnet bescherming vragen voor hun familieleden te velde.

Der Champett van ajjen Eckske

Lev Lüj ! Ut os plattdütsch Land
Weet ech noch e amesant
En e lösteg Anekdoötsche
Va Champett, der auwe Kötsche : (1)
Also, Kötsches Gérard wor
Onjevähr vör vofteg Johr,
Wie noch männechenge wett,
Ajjen Eckske der Champett.
Weil now Klöpperej en Striet
In dä schönne auwe Tiet
Wor der Sondestietverdriev,
Jong sech alles aне Liev.
Met die janze Howerej
Hauw de örem Polezej
Hönne Arjer en Verdross,
Weil se met drä howe moss.
Och der Kötsche hauw sie Werk,
Mä e Denst volt häe sech stärk,
En wie werr ens op 'ne Dag
Tösche söve Man of ach
Ejjen Wietschaft Rüse wor,
Kannt der Kötsche jeng Jevohr.
Häe bejov sech radikal
Schnurstracks no dat Krachlokal,
Wu at Mätschere en Jonge
Vör en Dör an 't jaape stonge.
Do, als strang Respektpersuen,

Sate e Beamtetuen :

"Ech well do erän ens jue,
Blitt dör merr va butes stue
En da tellt dör ens die Lüj,
Die ech no en Strot opbrüj !"
Selver brüdde sech met Lost
En sing auw Champettebrost,
Trok der schwate Jummipän
En marschiede stramm erän. -
Ajjen Dör stong alles met
Spannong vör te telle prett.
Plötzlech jong de Dör och op,
En et flog Hals över Kopp,
Bej et Kling'le van en Rut,
Enge met Hurra erut.
Aver me soch net mie klor
Ene Düster wä dat wor.
"Enge ! ---" toht tereck dat Kött,
Mä de Stemm van der Champett
Melde sech janz jämmerlech :
"Hott de Mulle, dat ben ech !"
Of de Lüj sech hant jewagt
En Champett hant utjelacht,
En de Name van die Helde,
Kann de Chronik net mie melde.

Gérard TATAS.

(1) Keutgens.

WAT BETEKENEN ONZE FAMILIENAMEN ?

M O E L I N G E N

ADAM Doopnaam <Hebreuws Adamah = (man) uit aarde. Adam stond in de middeleeuwen in de heiligenkalender ; nu nog in het Oosten (19 december).

AUSSEMS <Anssems < Ansem < Anselm < Anshelm, Germaanse mansnaam (ans : god, helm).

AUSTEN : vleivorm van Augustus of Augustinus.

BAUMSTEGER = Duitse familienaam Baumsteiger = boomklimmer.

BEMELMANS = van Bemelen, dorpje bij Maastricht.

BEUCKEN pln. Beuken te Hendrikkapelle ; < Germ. bôkum, dat. mv. bij bôkô = beuk (eboom). In 1172 heette die plaats Fait, in een oorkonde van de abdij Stablo ; < Mlat. fâgêtum, kollektief bij fâgus = beuk. - Vgl. echter ook de fn. Beuken <voornaam Beuke = Boek(e) = Bokke < Germaanse mansn. Bucco, vleivorm van Burg(hard). Vgl. de Friese vn. Bo(e)ke.

BOFFé <Oudfrans bouffé, buffé = dik, gezwollen, met gezwollen wangen.

BRABANTS < Brabant < MnL. brac-bant = moerassig braakland, in de buurt van of rondom bebouwd land ; bant < Germaans banti = gewest, gebied, streek.

BRENNENRAEDT : plaatsnaam (ergens in Overmaas ?) ; brennen = branden, gebrand ; raedt = rode ; door branden gerooid, ontgonnen land.

BROERS = Broeders. Broer was een echte oud-Germaanse mans(voor)naam geworden < Brothar - Indien Broërs, dan = Brouwers.

BUFFET = blaasbalg (ook figuurlijk : ademend met het geluid van een blaasbalg).- Minder kans voor buffetmeubel, soort van kast ; maker of verkoper ervan.

CAELEN < Germaanse mans. < Cal-, zoals in Caladulfus, Calmund enz. - Misschien < MnL. cael = kaal(hoofdig).

CASTERMANS : uit Caster, te Ternaaïen, of bij Valkenburg, in Nederlands-Limburg ; < Latijn castra, mv. van castrum (fort) = versterkt kamp, legerplaats.

(wordt vervolgd)

V.T.B. - V.A.B.

Vlaamse Toeristen Bond

Vlaamse Automobilisten Bond

St-Jacobsmarkt 45, Antwerpen

Jozef van Overstraeten.

CAROLUS WAELBERS

VOEREN, HET ATUATICA DER ROMEINEN

III.- GEZAGHEBBENDE GETUIGENISSEN

In de volksoverlevering leeft het "Patiel" voort als de plaats waar, onheugelijke tijden geleden, zich sombere feiten hebben afgespeeld.

"Interrogez un habitant de Ste-Gertrude ou de Fouron-le-Comte, il vous dira que, il y a bien longtemps, du temps des Romains ou des Sarrasins, il s'est livré une grande bataille dans la vallée et que le sang a coulé partout." (1)

De bodem dezer vallei werd op verschillende plaatsen onderzocht en men heeft er een hoeveelheid voorwerpen en wapens blootgelegd, getuigen van grote oudheid. Ook wapens uit silex.

H. Delvaux (2) plaatst het Atuatrica der Eburonen in 's-Gravenvoeren en neemt de Remersdelle aan als de omwalling ervan. Hij steunt zijn overtuiging op volgende vaststelling : "à la distance d'une lieue de là il y a un grand vallon profond, qu'on ne trouve pas ailleurs, qui n'est ouvert d'aucun côté et où la bataille peut s'être donnée. Dans ce vallon il y a plusieurs endroits qui ont peut-être tiré leurs noms de cette bataille, tels que "gebrande grebbe", vallée brûlée, "Mortsgraven", fossés aux morts, "Hellegraaf" fossé de l'enfer, outre le bois contigu à ce vallon, appelé "Hombosch ou Rombosch", forêt romaine. Le bois est appelé "Hoogbosch" par les habitants de Fouron-le-Comte et "Hombosch ou Rombosch" par ceux de Mheer".

Godefroid Wendelin (3) meent de nederlaag der Romeinen te mogen plaatsen, niet ver van Wittem in het "Roubosch" ; "quod est vel Romana sylva, vel cruenta, vel utrumque". Het Roodbos ligt, zoals onze lezers weten, tussen St-Martens Voeren en Remersdaal.

Caumartin (4) plaatst het slagveld in "la vallée de Ste-Gertrude". Deze vallei stemt zeer goed overeen, volgens hem, met de beschrijving door Cesar. Zij ligt op een afstand van drie duizend passen van de Atuatrica, zij ligt op de weg door Sabinus en Cotta te volgen om zich naar het kamp van Cicero te begeven, zij is uitgestrekt genoeg om een geheel Romeins legioen te bevatten, zelfs in rij opstappend, de naam "Patiel" (aarden kom - terrine) heeft dezelfde betekenis als het woord "convallis" door Cesar gebezigd. De Atuatrica dient geplaatst, volgens Caumartin, in een straal van drie vierde mijl naast deze vallei. Dit is precies het geval met Voeren.

Waelbers geeft hier, aan de hand van Ernst (5) de opsomming van de verschillende theissen omrent de ligging van de oude Eburoons-Romeinse vesting en de

(1) Caumartin, blz. 191.

(2) Dictionnaire géographique de la province de Liège, I, blz. 163.

(3) Natale solum legum salicarum demonstratum. Blz. 75.

(4) Promenades aux environs de Visé. Blz. 183.

(5) Histoire du Limbourg, I, blz. 167 en volgende.

in haar nabijheid geleverde veldslag en besluit :

"Fouron-le-Comte a plus qu'aucun autre endroit des titres à la revendication d'être considéré comme l'ancienne forteresse des Romains. En regardant la carte de l'ancienne Eburonie ou Lohegau, qu'on peut facilement tracer sur une carte ordinaire de l'Est de la Belgique, on constatera que Fouron occupe le centre de ce pays. La situation des lieux, les noms des endroits, la tradition des habitants, la découverte de plusieurs antiquités romaines, la convergence des anciens chemins de l'Eburonie vers la chapelle Sainte Anne viennent confirmer cette vérité."

"Schuermans, dans "Fiole d'exhodia" p. 9, dit que le musée de Liège s'est enrichi d'une statuette en bronze de la déesse Fortuna, avec ses attributs ordinaires : gouvernail et corne d'abondance, cette statuette fut trouvée à Fouron-le-Comte ou Hubert Thomas signale des fortifications et des antiquités romaines. La tradition nous apprend que dans la campagne au sud de Fouron, il a existé une grande ville ; que les habitants désignent encore maintenant par le nom de "stad Ribbi" (ville de Ribbi). Cette ville ne peut avoir été que la forteresse que les Romains enlèverent aux Eburons, dont ils firent leur place d'armes et près de laquelle ils bâtirent la villa romaine dite de Fura ou Furonis. Enfin l'existence de la villa romaine de Steenbosch".

IN MEMORIAM JAN BOON

Te Brussel overleed onverwacht, op oudejaarsdag, de h. Jan Boon, directeur-generaal van de Nederlandse Uitzendingen van de B.R.T.

De h. Boon was een trouw vriend van Overmaas, reeds toen hij hoofdredacteur was van het dagblad "De Standaard" en bleef dit in zijn hoge functie bij Radio en Televisie.

Pas enkele dagen voor zijn heengaan, op 3/12, vroeg hij om inlichtingen betr. uitzendingen voor de Oostkantons en verwees hierbij nog naar de "aangename herinneringen" aan lange samenwerking.

God geve hem de eeuwige rust.

's-GRAVENVOEREN

DE ROMEINSE VILLA VAN HET STEENBOS (1)

Het "Steenbos" is thans een van de meest vruchtbare landerijen van ons land, zulks in tegenstelling met de betekenis van de plaatsnaam zelf, steen en bos. De grond is leemachtig en levert rijke oogsten in tarwe, koren, enz.

De stenen die men er aantreft komen uitsluitend voort van het puin van gebouwen uit vroegere tijden.

Hieruit zou men moeten besluiten dat de naam Steenbos niet de oorspronkelijke plaatsnaam kan geweest zijn, doch gegeven werd op het ogenblik dat de plaats, na grondige verwoesting, met struiken en bomen overwoekerd werd, alvorens in een vruchtbaar veld te worden herschapen.

Niettemin is er sprake, in een oud handschrift van 1521, berustend in het archief van de abdij St-Kruis, bij Slenaken, van een paleis "Steinborch" (steen-burg). Slechts één letter verschil : s en r.

Men heet de plaats ook Stad Rebiae of Regiae (rex, regis, koninklijk).

Miraeus (2) bevestigt dat te zijner tijd, begin XVIIe eeuw, het puin van een versterkt kasteel zichtbaar was ter plaatse "Op de Saele", evenals in de vallei van Steenbos dit van verschillende oude gebouwen.

"Exstantque ibi fossae et aggeres cum ruderibus fundamentorum veteris castelli in Colle quod Op de Saele vocant. In Valle est locus Steenbosch nuncupatus, ubi hodieque rudera plurimorum veteranum aedificiorum supersunt".

Del Vaux is van oordeel dat de burg Op de Saele eveneens van Romeinse oorsprong is, gezien de bouwmaterialen dezelfde zijn als deze op Steenbos, 860 meter daarvandaan. Hij haalt als oudst gekende heer van Voeren "Lambert de Foron" aan, voorkomende in een akte van 1078, (3) als laatste, Daniel van Voeren, die zijn bezittingen overmaakte aan de Teutoonse Ridderorde en hiermede stichter werd van de Kommanderie van St-Pieters Voeren (XIIIe eeuw).

Kan. Ernst, I, 48, begrijpt niet hoe abbé de Longuerue (4) en La Martinière (5) er toe komen Voeren als de bakermat van de graven van Dalhem te be-

(1) Wij geven deze bijdragenreeks hoofdzakelijk aan de hand van de brochure "La Découverte du Steenbosch et l'Origine de sa Chapelle à Fouron-le-Comte, door Henri Del Vaux, de Fouron, Luik 1851.

(2) Rerum Belgicarum Chronicon, blz. 196.

(3) Miraeus, Op. Dipl. IV, 505.

(4) Description historique et géographique de la France ancienne et Moderne, II, 121.

(5) Dictionnaire géographique, éd. 1726.

stempelen. Zulks blijkt thans een vaststaand feit. De heren van Voeren hebben hun onverdedigbare plattelandsburcht opgegeven voor een bergslot (6).

In 878 sloten op het slot van Voeren Lodewijk de Stamelaar en Lodewijk, koning van Saksen, het verdrag, de verdeling van Loreinen, zoals ze in 870 door hun vaders overeengekomen werd, bevestigend.

We verwijzen ten slotte naar de studie van de hand van onze medewerker, wijnlen Carolus Waelbers, het bewijs leverend dat niemand minder dan St-Hubertus (661-727) een van de roemrijkste loten was van het adellijk geslacht van Voren (7).

Del Vaux citeert in de nabijheid van het "Meuleke" een Romeinse "tumulus" (begraafplaats) (8).

Hij tracht eveneens een uitleg te verstrekken over de "Beushemerweg", die Steenbos verbindt met de Remersdelle en het Weindal. Wij menen echter dat zijn uitleg : Beus - boos, hem - heim, en weg niet verantwoord is, maar de betekenis "de weg naar het heem in het bos (beusch - bos) voor de hand ligt.

Het Blootleggen van de Villa

De opgravingen op Steenbos begonnen in de lente van 1840. In de herfst van hetzelfde jaar, nadat de oogst binnengebracht was, werden ze voortgezet in een stuk land, waarvan de h. Delvaux, de leider van het opgravingswerk, eigenaar was.

60 centimeter onder de bebouwde grond, werden verschillende vertrekken blootgelegd (plan nummers 18-39).

Met de steun van de regering werden de opzoeken voortgezet tot in 1846, over een oppervlakte van 2 à 3 hectaren. Deze ganse oppervlakte was bedekt met grondvesten en brokstukken allerhande, door scheidingsmuren verdeeld in een groot aantal appartementen of besloten ruimten. Werden blootgelegd : 3 putten, 4 kanalen, badzalen, 2 centrale verwarmingsinrichtingen (hypocaustum), waarvan het ene gedragen werd door 135 zullen (plan nr 22) het andere door 20 zuilen (plan nr 45).

Volgende voorwerpen werden gevonden :

- 1) een beeldje uit witte steen, aanzien als de godin Juno, vrouw van Jupiter.
- 2) een grote hoeveelheid scherven van vaatwerk uit brons, glas en fijne gekleur-

(6) Zuid-Limburg, Uitg. Leiter-Nijpels Maastricht. Zie Heem Nr 2/1960 blz. 48.

(7) Heem, nrs 1 en 2 / 1960.

(8) Heem beschreef deze zg. begraafplaats reeds in een vroeger nummer.

de aarde, met en zonder versierselen, o.m. grote amphora (9) Cadi geheten ; de bodem en enkele randstukken van een tas uit zeer fijne rode aarde, gevernist in dezelfde donkere kleur, de randen versierd met bladrelief ; de bodem van een ander kopje eveneens uit zeer fijne rode aarde, met tekst "PATER" (10).

- 3) brokstukken van mozaïktegels, samengesteld uit kleine vierkante blauwe en witte steentjes. Talrijke resten van muurschilderingen, in verschillende kleuren, voorstellende bloemen, bladeren, lijnen en andere tekeningen, naar het schijnt aangebracht met olieverf.
- 4) glasscherven, 5 millimeter dik, groen, gediend hebbende als wandversiering, te oordelen naar de kalkdeeltjes zichtbaar op éne zijde, deze zijde ruw van aanvoelen. Enkele scherven van zeer fijn glas, zelfs geschilderd en verguld. Een grote hoeveelheid glas gesmolten ingevolge een brand.
- 5) een massa houtskolen, hoofdzakelijk in de vakken 23, 24, 30, 31, 41 en 45 van het plan.
- 7) grote en kleine nagels, krammen, klinken van deuren en kasten, grendels, scharnieren zoals wij ze thans nog kennen ; ringen, draaglampen, pijlen, bijlen, lansen, houwelen, kleine ovens, alles in ijzer, door het vuur en de roest aangetast.
- 8) verschillende bronzen kleerspelden, fibula geheten, oorlepeltjes, een kinderarmband in brons, een kleine leeuwenmuil eveneens in brons, enige ronde metalen spelden, van 54 mm doormeter, messingstaven, enz.
- 9) verschillende kleine schouwen in gebakken rode aarde, buizen in lood en in aarde, dienstig voor het verdelen van de warmte in de vertrekken ; een hoeveelheid lood, gesmolten of in opgevouwen banden, met nagelgaten voorzien.
- 10) een grote hoeveelheid gepolijste marmeren platen, het kapiteel van een witte stenen zuil van 40 cm doormeter, een brokstuk van een handmolensteen, 70 cm doormeter.

Romeinse Penningen en Munten

Tijdens de opgravingen werden volgende penningen en munten gevonden.

- 1) Bronzen penningen van Nero, met beeldenaar van deze keizer en tekst : NERO CAESAR AVG ; op de keerijde een rechtstaande vrouw en de letters S.C. (11).
- 2) van Marcus-Antonius, met diens beeldenaar en de tekst M. ANTONIVS AUG. TRI.

(9) Romeinse of Griekse vaas of kruik, met nauwe hals en twee oren.

(10) PATER - vader.

(11) Nero regeerde van 54 tot 68. Hij was de meest verfoeide der Caesars.

XVI, op de keerzijde een zittend man en de letters S.C. ... CONS. III (12).

- 3) van Augustus, met diens beeldenaar en de tekst : CAESAR AVG. TRI., op de keerzijde : SECVRITAS P.R. Het medaillon is in zilver, ter grootte van onze vroegere halve frank (13).
- 4) van Marcus-Aurelius, met diens beeldenaar en de tekst : CAES. M. AVREL. ANT. (14).
- 5) van Aurelianus, met diens beeldenaar en tekst : CAESAR DIVI AVR. AVGVSTVS (15).
- 6) een penning van Antonius, met gelauwerd hoofd van de keizer en tekst : ANTONINVS AVG. PIVS P.P. TRI. P. XXIII - keerzijde vrouwengeschilderd, de Milddigheid, met de hoorn des overvloeds in de ene, het Labarum in de andere hand (16).
- 7) een medaillon in brons met beeldenaar en onleesbare tekst, keerzijde S.C. ... NDC ... APH ...
- 8) een medaillon in brons, met beeldenaar van gekroond hoofd, zonder tekst. Keerzijde : een rechtstaand man met lans in de rechter, kruis in de linkerhand.

Al deze voorwerpen bevinden zich in de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis te Brussel.

(slot volgt)

(12) 83-30 voor Kristus. Maakte met Octavius en Lepidus deel uit van het Triumviraat.
(13) Keizer Augustus, geb. 63 v.Kr., overleed 14 j. na Kr. namef en erfgenaam van Julius Caesar.
(14) Marcus Aurelius (161-180). Zijn bronzen standbeeld bevindt zich op het Kapitool.
(15) Keizer Aurelianus 270-275.
(16) Antoninus (138-161) "Vader van het Mensdom" geheten.

DE VOER EN HET VEURSJE

Ik slinger tussen groene weiden,
En zwenk en kronkel in en uit ;
Met hier en daar een watervaltje,
En hier en daar een vlugge truit.

Hier duikel ik in diepe konkel,
Belommert door een hazelstruik ;
Daar ligt in lis en riet verborgen,
De grijze wissen vissersfuik.

Dra vul ik gracht en root en vijver, (1)
En draai het logge molenrad ;
De vlasboer en de oude mulder,
Geef ik zo helpend, arbeid zat.

Ik spoed mij naar het oud Sint Marten,
Daar waar mijn lieflijk Veursje bruist ;
Stroom onder door de ijzren bruggen,
En zie de oude burcht bekruist. (2)

Ach Veursje lief, wil nu niet talmen,
En deel met mij uw levenslot ;
En 't Veursje werpt zich in mijn armen,
En kust me heimlik in de Mot.

Wij stromen in vereende krachten,
Naar Otto-Groeven's waterslot ;
En vieren in de diepe grachten,
Onz' jonge dolle vreugde bot.

(1) De plaatsnaam : Aan de Root, is nog altijd daar, de Rootmolen werd in het begin der eeuw afgebroken zo ook de rootoven.

(2) De oude toren van St Martens Voeren was de vroegere burcht van deze plaats.

Wij stoeien door de zure beemden,
Langs Pranjo's lang vervallen kluis ;
Voorbij de eens Papieren molen,
En zijn in Neder Schophem thuis.

De dam scheidt nu ons echtelingen,
Stuurt d'ene langs de hoge dijk ;
En d'ander onder wilgenkoppen,
Langzaam verder door het slijk.

Schept moed ! haast zien w'elkander wéder,
Ik pers mij door de broes en 't rad ;
Terwijl mijn gade, 't hart vol kommer,
Mij awacht aan het Akerpad.

't Was tijd, een telg werd ons geboren,
Een milde gift van Lambrichts' sloot ;
Dat door de Vitschen hollebollend,
Zich werpen komt in onze schoot.

De kleine beek, boven haar krachten,
Trok koel alleen de lange zaag ;
Die Spitses huis voorzag van planken,
Riggels, kepers naar elke behaag.

PLAATSNAAMEN TE ST-MARTENS VOEREN

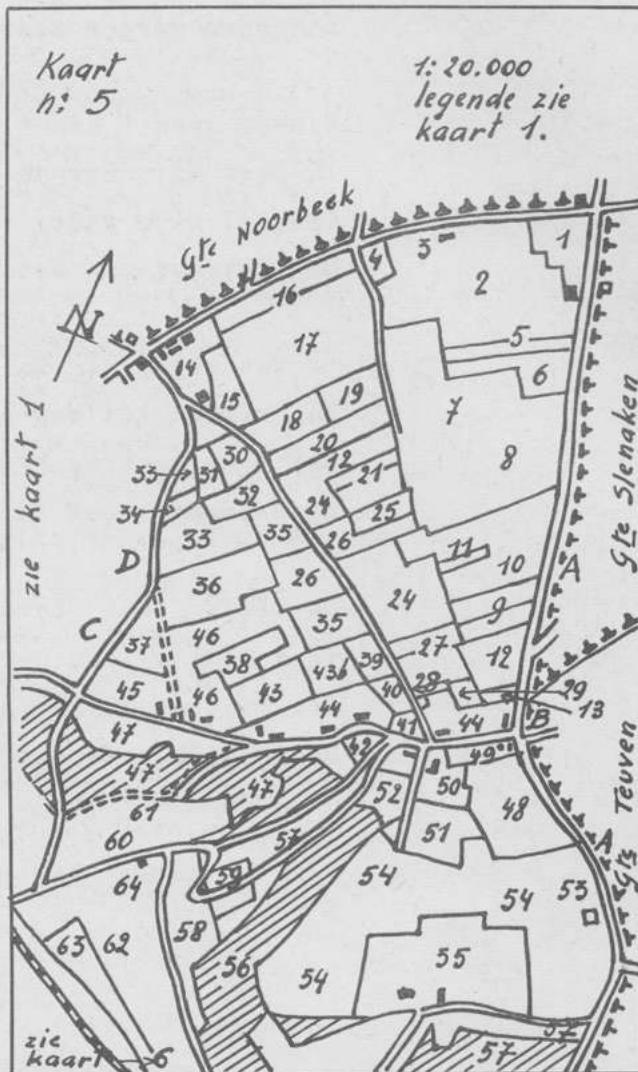
KAART 5

HET PLANKERVELD

Kaart 5 van de St-Martener plaatsnamen komt heel achteraan in de rij. Haar opstelling werd bemoeilijkt door drie faktoren. Vooreerst werd in 1770 De Plank het Plankerveld en een deel van de Krindel in het schattingboek opgetekend op een andere wijze dan de overige delen van St-Martens Voeren : voor De Plank e.o. zijn de "reygenoten" opgegeven als belendend aan de zijden en hoofdzijden. Hier ontbreekt dus niet alleen de orientatie, maar ook de juiste volgorde dier reygenoten, wat het uitpuzzelen ten zeerste bemoeilijkt. De Plank heeft in 1770 beslist een aparte ambteenaar gehad om de percelen op te tekenen. Tweede handicap bij het opstellen van kaart 5 was het hoogst merkwaardige feit dat in het grote Plankerveld nu haast geen plaatsnamen meer bestaan. En tertio is er in dit hele Plankerveld geen één perceel meer in het bezit van kerkelijke instellingen ; dergelijke kavels hebben ons bij het samenstellen van de overige kaarten steeds goed geholpen als richtpunten.

WOONKERNEN : OP SCHILBERG (1. In 1770 : Op Beschilberg) ; OP ULVEND (14. In 1770 ook : op Ulvelt) ; "Aen de heerstraet" (48) ; OP DE PLANK (44 en 45) ; Nr 45 heeft in 1770 ook "Op den Crendel, Crindael" (ook 43 en 46) : KOENEBOOS (55) ; AAN of IN DE KRINDEL (60).

HUIS : "In het Schab" (64).



WEGEN : "De heerstraet" (A). DE PLANKERWEG - ULVENDERWEG (van De Plank naar Ulvend). Twee "Clatterstraet" - en (B en in de buurt van 8) ! "Het straatje" (tussen 50 en 52) ; "De Schieperswagh" (C ; zie ook kaart 1) ; De Crindelervoetpad (tussen 37 en 46) ; "De Crindaelerwagh, Crendelswagh (D) ; DE HOLEWEG (tussen 47 en 57).

TEN NO. VAN DE PLANKERWEG. OP LEEMBERG (2) met de in 1770 niet vermelde naam "A GEN KOTE KIEËRE" (3) ; AAN PAUMEWIEJE (4 ; in 1770 ; aan het Paumewitgen, aan den Paemenwagh) ; "Aen de Naete Driesschen (7 ; nooit : Natte !) ; "Aen Daemen Driesschen (10 ; steeds zonder lidwoord) AAN DE MUREN (11) ; "op den Graef" (12) ; Verckenshoff (13) ; Rond 8 bestaat sinds begin 19e eeuw de naam AAN DE STRUIK ; Het perceel 9 is in 1762 gelegen "omtrent de galg" ! (vgl. Nr 25).

DE PEERDSWEIDE (15) ; "Aen den Basselier" (16) ; ACHTER DE PEERDSWEIDE (17) ; "op den Hou(a)ert" (18) ; "op de Twelff Bunder" (19) ; "Het Bijl" (20) ; "op het (H)oudtlandt" (21) ; aan, onder den ULVENDERWEG, PLANKERWEG (24) ; "Op de Twintigh Bunder" (25).

Nog gekend zijn de namen AAN DE GALG, OP DE of HET LEBEKE (beide bij 25). De laatste kan een overblijfsel zijn van de naam "aen, op de Leemcoul(en)" (26). "Aen de Planckerhaeghen (27) ; "Den segel" (28) ; "achter Jacobsweyde" (29).

TUSSEN ULVEND EN HET KRINDELbos

"De bovenste weyde" (30) ; "De overste Peertsweyde" (31) ; "Boven de bovenste weyde" (32) ; Aan, boven DE ULVENDER, DE PLANCKERWEG (33) ; "In het Segelken" (38) ; OP DE ESBERG (36, zie kaart 1 Nr 38 B) ; "Op den Crendel" (46) ; "boven den Schieperswagh" (37) ; "achter het segeltjen" (38) ; "De Peerdsweyde" (41) ; "Het segeltje" (40) ; "achter het segeltje" (39) ; "de Berg" (42).

De naam IN HET PLANKERVELD was ook vroeger een verzamelnaam. We vonden hem in 1770 van toepassing op de nummers 7, 10, 11, 12, 20, 21, 22, 25, 36, 38. De naam "Ulvendervelt" vonden we eenmaal (in 46).

TUSSEN DE PLANK EN KOENEBOOS

"Aen de Clatterstraet" (49) ; "De segel" (50) ; "In de Hack(a)ert" (52) ; "De bindthaeg" of "Hermenswinckel" (51) ; OP DE VAARN (53) ; "Het Coenebosveld" (53) ; IN DE PLEI (57).

DE KRINDEL. IN DE GIERKENSDELLE (57). "Op de Drooghweyde" (59) ; "Op den Meessenbergh (58) IN DE REUTJEREN (63) ; "Aen den Truyenbergh" (62) tans AAN DE BERGEN) ; "Aen den Lentjensbergh" (61). Voor 62 en 63 : zie kaart 6, Nr 40 en 38.

BOSSEN EN WILDERNIS. "De Crindaer, Crendel" (47, gemeentegrond) ; Den Coenenbosch (56) : IN DE PLEI (57).

Uitspraak :

Dr. J. Nyssen.

1. opa ſi/ba:rəx
2. op lē.mberəx
3. a gan kɔ:tə ki:ra

4. a pø:maw:i:jə
12 a gan mü:nə
17 a:tə gan neq:wei.

25. a gan ga:ley
25. a gə l̩:baka
36. op an ɛ:bərəx

AUBEL EN DE ST.-SERVAASLEGENDE

Zeer onlangs is er in de gemeenteraad van MAASTRICHT over onze streek, meer bepaald over AUBEL gesproken. De heer Jef Notermans, voorzitter van de afdeling Limburg (Oost-, West- en Overmaas) van het Algemeen Nederlands Verbond (ANV) zei ter zitting van 17-1-1961 van genoemde raad het volgende :

Mijnheer de Voorzitter,

Met uw voorkennis en de instemming der drie fractievoorzitters wilde ik op de eerste zitting van onze gemeenteraad in 1961 een symbolisch nieuwjaarsgeschenk aanbieden.

U zult zich herinneren, M. de V., hoe omstreeks 1855 een Limburgs docent een gezellige dag doorbracht bij notaris Aussems te Aubel, in 't Land van Overmaas. Na van het goede dezer aarde volop genoten te hebben, moest de heer Gillet zich terugtrekken in een allerkleinste vertrek, toen en thans verbloemd aangeduid met de overtreffende trap "bestekamer".

Aldaar tronend en zuchtend deed voornoemde taalleraar de ontdekking van zijn leven.

Aan een spijkertje ter plaatse vond hij een kostbaar handschrift.

Nooit kan het de bedoeling van het Beggardenklooster in Maastricht (+ 1470) zijn geweest, dat het MS. ooit als closet papier zou dienst doen. Godlof was het papier te stijf, zodat een vernederende ondergang voorkomen werd, mede door de aanwezigheid van de "Courrier de la Meuse", die zich de niet nader aan te duiden manipulaties liet welgevallen.

M. de Voorzitter, we zijn nu nog erkentelijk voor de arbeid van de Limburgse hoofdleraar, Jan Hendrik Bormans, die bedoeld manuscript in de 'Annales' van 1856-58 door onze toenmalige drukker Leiter alhier in 't licht liet geven, waardoor Maastricht wederom in de europese belangstelling kwam te staan.

U hebt al lang begrepen, dat het gaat over de vermaarde Sint Servaaslegende van onze stadgenoot Henric Van Veldeke, wiens autograaf helaas als verloren moet worden beschouwd. De winst was, dat Maastricht onbetwistbaar kwam te staan aan de poort van Neerlands letterkunde.

Bij het wapen Schavedries - Tak Nyswilre-Herve op het omslag :

In goud een uitgeschulpt zwart kruis, vergezeld in het eerste kwartier van een zespuntige rode ster.

Naar rechts gewende helm met goud-zwarre wrong.

Dekkleden : goud en zwart.

Helmteken : een uitkomende gouden, zwart gehalsbande, hazewindhond.

5 JUNI 1288

HET ROEMRIJK GESLACHT "SCHAVEDRIES"

Sie brachten daer ten stride
Van haren geslechte bi getale
Hondert mans ende X wale
Ghemonteerd onder iene baniere,
Diere en keerde (naer huis) maer viere.

(Jan van Heelu : Rijmkroniek).

Albrecht Rodenbach, de bezieler van generaties Vlaamse studenten, bezong in een van zijn hartstochtelijkste gedichten de heldendood van de Gentse vaandrig Sneyssens, die alleen, zijn zwaard in de éne, de standaard in de andere, de doorgang versperde aan het Franse leger.

Geen Overmazer is totnogtoe opgestaan om de heldendood te bezingen die, op 5 Juni 1288, honderd trotse ridders ingingen op het slagveld van Woeringen, liever dan de nek te buigen voor het vreemde juk.

Jan van Heelu, verhaalt het in drie verzen "Honderd en tien man, geschaard onder één banier. Daarvan keerden maar vier terug".

Wij gaven in onze nummers van 1 Mei 1957, 1958 en 1959 uitvoerig verslag over de veldslag van Woeringen. Het moge thans volstaan dat wij hier enkele resumerende regels overnemen uit Kan. Pauchenne. (1)

(1) Pauchenne, op. cit. blz. 26/27.

Geraadpleegde werken :

- M.S.P. ERNST - Histoire du Limbourg, Liège 1839.
- Ch. MOREAU - Eva de Mulrepas, Tournai 1874.
- Jos. LANGOHR - Le N.E. de la Prov. de Liège et le Canton d'Eupen, Bruges 1933.
- Dr LENST - Armorial du Duché de Limbourg, Dison 1947.
- Guy POSWICK - Les Délices du Duché de Limbourg, Verviers 1951.
- L. PAUCHENNE - Histoire de la Franchise et de la Paroisse de Henri-Chapelle, Dison 1955.
- Paul W.G. HERVE - Le lignage des Scavedris au Duché de Limbourg.
- J.F. VERBRUGGEN - De Slag bij Woeringen.
- J. VERCKEN de VREUSCHEMEN - persoonlijke nota's.

"Le soleil s'était levé, le 5 juin 1288, sur deux armées impatientes d'en venir aux mains. Les Scavedris se trouvaient dans le second corps de l'armée de l'archevêque de Cologne, dont les Limbourgeois étaient les alliés. Henri, comte de Luxembourg, commandait ce corps. Conrad Snabbe de Lontzen était à la tête de la bannière des Scavedries, forte de 110 hommes. Les Mulrepas, ainsi que leurs parents, les Wittem, combattaient dans les rangs des Brabançons, d'un tiers moins nombreux que leurs adversaires.

"Dès le commencement de la journée, les Scavedries avaient engagé l'action avec les Brabançons mais, même dans l'ardeur du combat, ils n'oublaient point leur querelle et cherchaient les Mulrepas sans les trouver. Dès lors, ils se jetèrent avec une force inouie sur les Brabançons et, puissamment soutenus par les princes de la Maison de Limbourg, ils firent reculer ceux-là. Pendant toute cette journée, Conrad Snabbe et ses chevaliers se montrèrent dignes du comte de Luxembourg, leur commandant en chef. Après avoir combattu sans relâche pendant la plus grande partie de la journée, ils se trouvèrent enfin en présence des Mulrepas. Ceux-ci, se doutant bien que les Scavedries les recherchaient, s'étaient "portés" derrière le corps des Brabançons. Epuisés de fatigue devant un ennemi bien reposé, les Scavedries trouvèrent de nouvelles forces dans leur haine et soutinrent vigoureusement le choc. Mais la partie était inégale et des prodiges de valeur même ne pouvaient plus sauver la banière de Conrad. Des 110 chevaliers et gens d'armes qui la composaient, 4 seulement sortirent vivants du combat. Parmi ceux-ci se trouvait le chef, le vieux Conrad Snabbe".

Wij willen het in deze en volgende bijdragen hebben over het geslacht der Schavedriessen, hun oorsprong, hun verspreiding en hun ondergang.

Die Scavedrische, daer ic te voren
Af hebbe getelt, die sijn geboren
Ute Oesseninc.....

Heelu schrijft dat de Schavedriessen uit "Oesseninc" afkomstig zijn. Van Duitse zijde (2) wordt deze streek vereenzelvigd met de Hoge Venen.

Verbruggen schrijft : "Als eersten in de slag getreden, blijft het geslacht Schavendriessche ook het langst in de strijd. Jan van Heelu roemt de onvolprezen dapperheid van deze Ardeense edelen, die op het einde van het gevecht door de Mulrepas overwonnen worden, na talrijke doden op het slagveld te gelaten te hebben."

Ernst (3) schrijft "il est apparent que le nom de Driske ou Driessche leur est venu d'un chateau de ce nom, situé dans la commune de Henri-Chapelle, où se voyaient naguères les débris d'un ancien chateau nommé Celler-Driesch".

Kan. Pauchenne schrijft : "Toujours d'après la tradition locale, le berceau du lignage des Scavedris se situerait à Henri-Chapelle, au lieu-dit Celler-Driesch, là même où autrefois se dressait un antique manoir dont quelques

(2) Teil Limburgs, welcher an Luxemburg und die Ardennen grenzt. Warscheinlich abgeleitet von oest-wüst, man denke nur an das Venn und den Hertogenwald. (Niet indentificeerbaar Duitstalig blad).

(3) Ernst : op.cit. blz. 413/414.

traces étaient encore visibles au début du siècle dernier" (4).

H. Toussaint, de onlangs overleden folklorist en geschiedkundige uit Montzen, verhaalde aan schrijver dezes, hoe pas enkele jaren geleden, instortingen zich voordeden in de weiden waar eens Celler-Driesch stond.

Hier ligt een mooie opdracht voor het gemeentebestuur van Hendrikkapelle, nl. onder bevoegde leiding de grondvesten dezer burcht laten blootleggen en aldus een bijdrage te leveren tot de geschiedenis van streek, land en volk.

Moreau beschrijft (5) de trotse stoet van edelen, opstappend naar Limburg, bij het bericht van het overlijden van de laatste afstammeling van het hertogelijke geslacht van Limburg : Irmgaarde.

"Les trompettes sonnèrent et une longue file de chevaliers et d'hommes d'armes qui, ci-devant, remplissaient la cour seigneuriale du sombre château de Celler-Dris, s'élança par la porte méridionale, dans la direction de Limbourg.

"C'était là toute la famille de Scavedris avec ses écuyers, ses pages, ses sergents d'armes : en tout neuf cents hommes. Les membres de cette puissante famille étaient fort nombreux alors, vers le milieu de l'an 1283 ; hormis les femmes, les enfants, les vieillards, elle pouvait compter deux cent cinquante hommes valides, en état de porter les armes. En tête venait le vieux Wellin de Scavedris, le chef de cette famille. Quoique âgé de quatre-vingts ans, il était encore bien vert : une énorme barbe blanche retombait sur sa cuirasse, en dehors de son casque dont la mentonnière était baissée ; haut et ferme, ses grands yeux bleus ombragés de longs cils blancs respiraient le courage et la sévérité.

"Après lui venaient ses douze fils, chênes jeunes et magnifiques groupés autour d'un chêne séculaire. Deux demoiselles de Scavedris restaient au château avec leur mère, la rigide Anne de Fauquemont, tante de Waléran II, le Roux, seigneur de Fauquemont,... ; deux autres étaient mariées : l'ainée, Brunehilde, avec Jean II, comte de Sponheim ; la seconde, Ricuinée, avec son cousin Henri, fils du sire de Lontzen, lequel était frère de Wellin II de Scavedris."

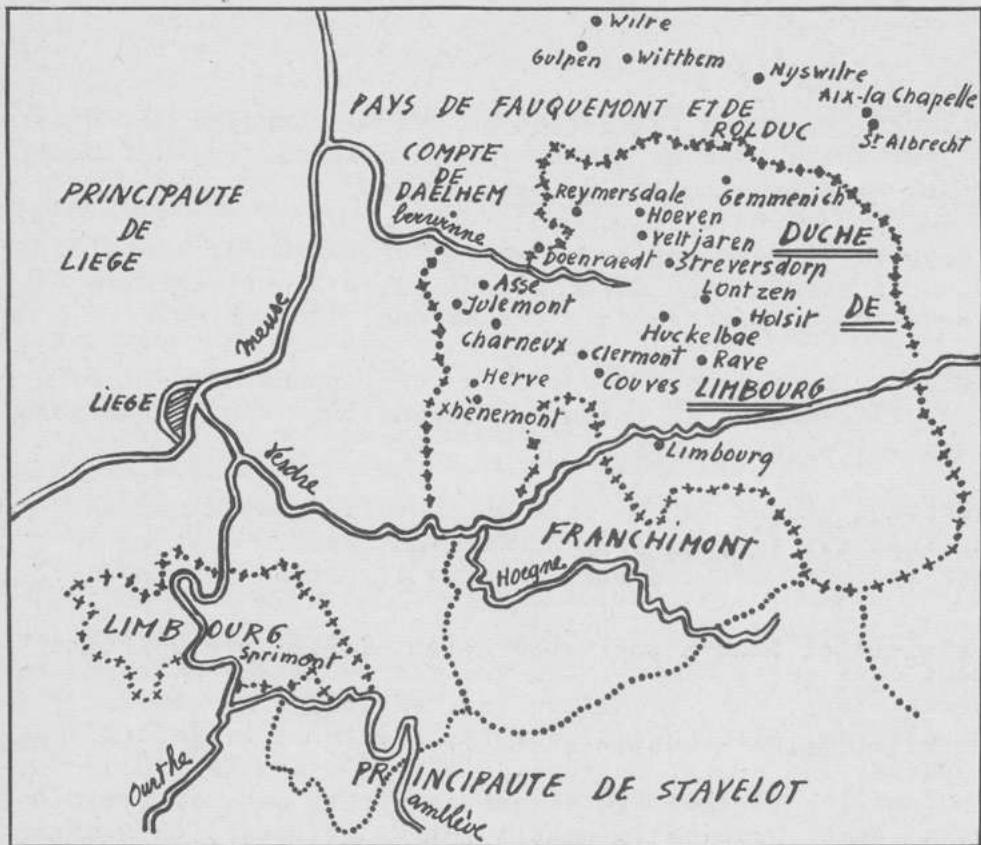
"Suivaient celui-ci son beau-frère Conrad Snabbe de Scavedris, sire de Lontzen, et son fils Henri, sire des Erves ; les petits-fils du vieux chef ; ses frères, ses neveux et ses arrière-neveux ; ses cousins jusqu'au douzième degré ; dans le bon vieux temps, la parenté était encore reconnue jusque-là. Tous montaient des chevaux de la plus belle allure, forts et fiers, tout caparaçonnés de fer. La terre tremblait sous les pas de cette formidable cavalerie qui s'avancait lourde et puissante en ses mouvements".

Uit de episode, de deelneming aan de slag van Woeringen, kan reeds worden opgemaakt, welke oerkrachtig geslacht de Schavedriessen waren.

Niet verwonderlijk dat het zich over geheel het hertogdom verspreidde.

(4) Pauchenne - op. cit . blz. 26.

(5) Moreau - op. cit. blz. 11.



Hiernevens uit-treksel uit een kaartje van het hertogdom, met aanduiding van de verschillende families, afstammende van Schavedries, verschenen in het werk van Herve.

Wij geven hierna, eveneens uit het werk van Herve, de tabel van verwantschap van de verschillende familiegroepen.

Schavedries	Julemont	{ Hove Julemont Charneux Wilre Nyswilre }	Esse
	Wittem		
Broeck	Gemmenich	{ Remersdaal Lontzen Clermont Douves Reul Veljaren }	Rave
	Broeck		
	St-Albrecht	{ Holsit Streversdorp }	
		{ Smale van Broesberghe Heyendale }	

Al deze families droegen het oude blazoen der Schavedriessen, het geschulpt kruis, met varianten naar gelang de huwelijken die werden aangegaan.

UIT HET VERLEDEN VAN EUPEN

DAGBOEK GEHOUDEN DOOR J.S. DE VERCKEN
BURGEMEESTER VAN EUPEN
IN 1766

Vervolg.

Blz.

- 73 Ord. over het houden der kerck : reckeninge.
- 74 Vonnis oever de Peerds-haever.
Die Regeerders ende gemeene ingeseetenen van Baalen
suppten
Teghens
H.A.D. Baron de Lamergelle, Stadhouder ende hoogh. Drossard des hertochdoms Limburg, retribent....
- 75 1756 - 18/2 8 h. tremblement de terre au bourg d'Eupen qui renversa quelques cheminées.

1781 - 29/3 10 h. le feu se manifeste dans les bâtiments de coté, appartenant à la maison que j'occupe et tiens en louage du Baron de Thimus.

1772 - 12/8 Revolte en Suède.

1772 - fevr. grande revolution à Copenhague.

- 76 1767 - Janv. 1
J'ai vu à Vienne manger la famille impériale.
la table était arrangée comme suit :

L'empereur
Joseph II

L'impératrice

L'arch.
Ferdinand

L'arch.
M. Christine

L'arch.
M. Amelie

L'arch.
M. Charlotte

Le Pce Albert
de Saxe



L'arch.
Maximilien.

L'arch.
M. Elisabeth

L'arch.
M. Joseph

L'arch.
M. Antoinette

toute la vaisselle était d'or. Les chambellans y portaient les plats ; les pages les reportaient.

Les ministres étrangers ; les Princes et Seigneurs et Dames de la Cour étaient autour de la table. Les gardes nobles allemandes et Hongroises formaient un cercle.

N.B. Je revenois de Danzig sur Thorn, Varsovie, Cracovie, Olmüz, Brün, Vienne.

1769 le 6 May je suis parti de Leipzig, sur fort de l'Oder, Danzig, Königsberg, Memel, Mietau (?), Riga, Doerpat, Narva, St-Petersbourg, où je suis arrivé le 31 Juillet 1769 et resté jusqu'au 1 Sept. ou 12 Sept. nouveau....., jour que je suis parti pour Croonstadt, port de mer à 4 milles de Petersbourg. Le lendemain 13 Sept. je me suis embarqué sur le vaisseau de Herman Flocker de Lubeck et nous arrivâmes après avoir beaucoup souffert le 1 Octobre.

St-Petersbourg est la plus grande ville que j'ai jamais vue ; plusieurs rues sont longues d'une demie heure ; la grande perspective est d'une lieue et demie : Les rues en general sont fort larges, il y en a qui font de 60 à 70 pieds :

La circonference de toute la ville, douze lieues : Des places immenses sont encore vides à moitié, mais on y batit à force ; les maisons y sont à grandes fenêtres, de trois étages, batis avec des briques depuis le bas jusqu'au toit, peintes en blanc et jaune, en blanc et gris, etc.

Les environs les plus beaux sont Krasnakabatz (?), Catheninrodhoff, Kamiostroff, etc.

La Newa fleuve très grand divise la ville, et forme avec la Mogka autre rivière plusieurs isles, comme celle de l'Admiralité, L'Isle de Petersgourg et l'Isle de Basile : Le quais, le long de la Newa n'est achevé qu'en partie, il sera long de deux heures et le plus beau de l'Europe. J'ai vu à Petersbourg beaucoup de fois l'Impératrice Cathérine II, le Grand-duc et toute la cour.

J'ai une fois parlé à l'Impératrice par le canal du comte de Gilagin, qui vouloit me retenir en Russie pour y établir une manufacture de draps.

J'ai mangé plusieurs fois chez Monsieur Friedrichs, banquier de la cour avec beaucoup de Seigneurs russes.

Cette ville est la merveille du Nord et sera peut-être un jour une des plus belles de l'univers. La population n'y est jusqu'à présent que de 500/m ames.

Toutes les religions y sont tolérées et y ont des églises.

79 Voleurs de laine.

Marie Thérèse, par la grâce de Dieu.....

Comme nous sommes informés des Vols de Laines continuels, qui se font par des ouvriers et employés à la Manufacture des Draps dans la Province de Limbourg et que plusieurs Personnes ne font difficulté de les acheter, à cause que les Voleurs et acheteurs n'étoient poursuivis ou punis...
(Volgen 9 bestraffende artikelen)

81 Vergaedinghe gehouden den 9 Mars 1769 in Raedhuys alhier naer behoirllycke Kercke condinghe op Sondaegh 5 Mars lestleden.....
Betreft gift van twee hondert specie pattacons ad 72 Merck aix elcken,

door de hh. peter johan Simon Leonard en Gerard Nicolas Vercken aan de gemeente Eupen voor het uitdelen jaarlijks "op den Eersten Decembris alhier in 't Raedthuys Hundert Roggebroodt van acht ponden elck aen d'armen noodlijdende inwoonders deser Jurisdictie ten aendencken ende om te beeden tot laeffenis van de Siele van wijlen d'heere Leonard Vercken hunnen vaeder grondtheere van Vroschemen en schepen deser Heerlicheyt oeverleden den 1en debris 1767..."

- 83 Affixie ten eyndd van eene vergaedinghe raeckende de Capucinen.
De hh. burgemeesters geven hun voornemen te kennen, bij het gouvernement van Brabant een supplique in te dienen "ten eynde dat aen voors. Capucinen permissie sall verleent worden tot houdinghe van eene generale Quête... om hunne Kercke ende Clooster weder op te bouwen".
26 July 1771.
Get. PeterVercken, Gilles Thimus. Wilhelm Gilles.
Rinckens.
- 86 Requête présentée par le Meijer Hanlet contre le sr Peters, cabaretier.
- 87 25/4/1771.
Ce jour à St-Marc le couvent et l'église des capucins furent reduits en centres.
- 88/89 Kurzer Begriff der neuen Verordnung Ihrer papstlichen Heiligkeit Clementis XIV für alle Lander ausser Italien...
Opsomming der kerkelijke feestdagen, vastendagen, enz.
Publicirt, 27 Obre 1771.
- 90 Memorie.
- 91 Duitse akte gedagtekend Lommersum 24 Xbre 1771.
- 92 betr. transport aangekochte granen in Lommersum.
- 93/94 Debet de gemeente van Eupen.
Opsomming van verschillende bedragen door de gemeente Eupen verschuldigd aan allerhande personen.
- 95 betr. oorlogsstussenkomsten door Jean Simon Vercken te innen, "quotes-parts dans les frais de la dernière guerre".
- 96 Supplique des PP Capucins exilés afin de pouvoir revenir.
"A son Altesse Royale...
Bruxelles 7/2/1772.
- 99 Ordonnatie betr. invoer van Spaanse wol.
- 101 Assemblée des Etats Ecclesiastique Noble et Tiers du Duché de Limbourg et des Pays de fauquemont Daelhem et Rolduc tenue à Henry-Chapelle le 22 Avrill 1772.
Betr. vergoeding voor afgeslachte dieren wegens besmettelijke ziekte.
Een tweede schijf van 60.000 florijnen wordt uitgetrokken.

- 102 De h. Vercken zal het innen en verdelen deser 60.000 fl. gratis voorne-
men.
- 104/ Projet des conditions de l'Abonnement des Droits d'Entrée, sortie et
105 Thonlieu dans la Province de Limbourg.
Tegenover elk artikel van genoemd "wetsvoorstel" schrijft de h. Vercken
ieder maal zijn "réflections".
- 118/ Octroy voor den Bode van Eupen op Aachen.
121 Bij de Keyserinne ende Coninginne,
Haere Majestiteit, onderricht sijnde hoe nut ende noodtsaeckelijck is, het
aenstellen van eenen gesworen Bode van Eupen op Aecken, ende van Aecken
op Eupen, om aan de inwoonders deser plaetse te versekeren eene gevoege-
lijcke Communicatie ende eene gereguleerde correspondentie op alle gewes-
ten daer sigh hunnen Coophandel verspreijt, heeft goet gevonden te de-
creteren, gelijck sij decreteert tot voorwerp van dese aanstellinge, de
naervolgende Cohditien, hier voerens alreede goetgekeurt.
Volgen 21 artikelen.
- 122 Quête des PP Capucins pour la restauration de leur couvent et église.
Gedurende 3 maanden, van 10/6 tot 10/9/1772.
Deze in Juni bracht op : 1450 florins 18 M. Aix
" Sept. " 900 florins 15 "
- 123/ A son Altesse Royale.
126 Betr. noodzakelijkhed dat de in omloop zijnde geldstukken dezelfde waar-
den hebben in Eupen als in Aken.
Les Chefs et Consrs assesseurs de la Jointe établie pour la Direction
des Monnoyes de sa Majté aux Pays Bas
déclarent ensuite du décret de son Altesse Royale margé sur consulte du
5 de ce mois que L'ordonnance du 2 Septembre dernier sera donné en sus-
pens dans le Quartier flamand de la Province de Limbourg sont Lettres
d'advertisance seront écrites au Cons. Fiscal de Brabant.
fait à Bruxelles le 10 8bre 1772...
Den onderget. Relatteert het boevenstaende Decret met den Dromenslaegh
gepublicert te hebben op den Meert, aan de Capellen in den Weerth, ende
op den Borgh voor de Capelle : actum den 17ste 9bris 1772. Getekent P.J.
Matthar.
Uittreksel blz. 125 :
Qu'il soit permis d'ajouter qu'il ne se trouve à Eupen et aux environs
autre petite Monnoie, si non des Marchs, Bouches, et autres monnoies
d'Aix, et qu'il n'y circule que bien peu, ou presque par de monnoie de
Liège, et aucune de Brabant.
- 128 Instructions pour le détachement des invalides en garnison à Eupen.
1773.
Ce détachement au nombre de dix hommes commandés par un sergeant, ayant
été posté de la part du Gouvernement de Bruxelles dans le bourg d'Eupen,
pour y maintenir le bon ordre et y servir la Régence, dans tout ce qui
concerne la bonne police, devra se conduire comme suit :
Volgen 13 artiekelen.

- 132 Supplique au sujet des Laines présentée le 15 Avril 1773.
Beklag over belastingen, die niet geheven worden in Aken en Montjoie.
- 134 Supplique en plainte contre le meyeur Hanlet, présentée le 15 avril 1773.
- het losbandig leven van de meyer laat vrije teugel aan diefstal,
- stelt tot plaatsvervanger ad interim voor "le Sr Rister, le plus ancien
des Echevins de la Justice de ce bourg".
- 135 L'an 1773 le Juillet l'ordre de la Société de Jesus ou des Jesuites fut
supprimé dans tout l'univers par le Pape Clemens XIV.
Cet ordre étoit alors composé de 22.000 personnes.
- 136 Nachts Wachters Eedt der Heerligheyt Eupen.
(1773 volgens Inhoudstafel blz. 182).
Zie volledige tekst aan het einde van deze bijdrage.
- 140 Specification des Dettes, comme des revenus de la communauté d'Eupen, ain-
si que cela étoit en 1773.
- 148 1775 6/8 Zondag - overstroming in Eupen
1776 19/7 - inwijding nieuwe kerk PP. Capucijnen.
1776 28-29/3 "les tondeurs Jean Lauterbach, vulgo, Crins Jan, et Jean Merx
ont volé chez le marchand Jean Gerard Römer un sac, qu'ils avoient
rempli quelques jours auparavant de 44 3/4 ~~fl~~ de laine d'Espagne,
évaluée à 28 Ecus de Liege.
Veroordeeld om opgehangen te worden, werd het vonnis door Karel van
Loreinen teruggebracht op geseling en eeuwigdurende verbanning, uit-
gevoerd 24/8/1776.
- 149 Mathieu Joseph Wildt, fut déclaré cette année Premier de l'Université de
Louvain.
Wordt in Hendrikkapelle ontvangen door "une députation des états" en be-
geleid tot de grens van Aken "sa ville natale où il entre à 5 heures après-
midi avec tous les honneurs dus à son mérite".
- 150 16/8/1776 banqueroute Jacques Heubgen.
15/3/1777 bericht dood Eupenaar Leonard Römer in Hamburg.
- 151 20/3/1777 Pastoor Heyendal sterft aan "un coup d'apoplexie".
17/4/1777 E.H. Houben, prêtre de Rolduc, volgt hem op.
- 151 Betr. soldaten die zich slecht gedragen.
- 153 L'Autel de St-François, dans l'Eglise des PP. Capucins, que les Tondeurs
de ce bourg, ont donné, fut érigé à cette occasion. Le nombre des dits
Tondeurs fut trouvé, comme suit :
(440 tondeurs)
- 154/ Projet d'abolition de la mendicité dans le bourg d'Eupen 1777.
161
- 162/ betreffen Europese geschiedenis.
173

- 174 Avis de la Regence d'Eupen, puis des fabriquants, sur une requête des marchands d'Hodimont contre ceux de Montjoie.
- 176 1780 21/6 j'ai abbattu l'Oiseau que la confrerie octroyée de St-Nicolas a tiré à l'ordinaire sur la grande place de ce bourg.
L'an 1780, le 26 juin je fus élu pour la troisième fois bourguemaitre de ce bourg.
- 176 Reglement voor de Velt-Schutten van Eupen.

De node (?) jachlychheit van Veld. boden in de Jurisdictie van Eupen notoirlyck bekant synde, soo hebben de Borghemeesters uyt Crachte van diverse authoriesatiens der geheelen gemeente, ende in gevolgh van haere Majesteyts ordtiens goet gevonden aen te stellen drij Veldtboden onder volgende conditiens

1 Dat hunnen dienst sal beginnen met den 23en Oct. 1780.

2 Dat deselве voor hunnen jaerlyxen salaris sullen genieten Eclk een de somme van vijffthien Pattacons, te betaelen met 30 .. specie van drij tot drij maenden :

3 Dat deselве boven geseyden salaris sullen annoch genieten van alle amenden volgens landt gebruycck.

4 Dat de voors. Veldt boden sullen gehouden.

Met dit onvolledig uittreksel eindigt het journaal.

- 178/ Table des Matières
182 De inhoudstafel geeft : de jaartallen
 de hoofding
 de bladzijde.
Zij geeft ook de titels - tot blz. 246 - die niet meer in onderhavig journaal voorkomen.

J.v.V.

NACHTS WACHTERS EEDT DER HEERLIGHEYT
EUPEN

Ick beseere ende beloeve, goet en getrouw Nachtwacht te doen in het district offte canton waerinne d'heeren Boorghemeesters my gestelt en daertoe aengenomen hebben ende alsoo

Eerstens dat ick, op die aen mij gedesigneerde plaetsen : ten precisen tijdt, te weten, primo maij tot ultimo July ihclus : de Elf uhren des avents ende successivelijck de volghende tot de drije uhren des morghens inbegrepen, met claere ende distinctive stemme sal uytroepen ende die geseijde leste uhren met het horre uytblaesen oock even alsoo met 1mo augusti tot den lestten April inclusus 's avents de thien ende volghense tot s' morghens die vier uhren inbegrepen sal uytroepen ende blaesen ende gedeurende denselven respectiven tijdt ende tuschen tijdt in mijn canton offte district sal blijven wacht houden, sonder van straeten offte Eweegh te gaen, ten waere in Winterstijdt om mij get verwermen in cas van noode

Tweedens, dat ick sal veilleren ende het eventuel fier ende brandt : waer voor Godt behoede : / sal aencondigen met horne blaesen ende hulproopen.

Deerdens, dat ick insgelycx sal veilleren op d'infractiens, Dieveijen, ende op alle anderen Molestatiens, ende Straatschinderijen soo teghens die gemeene ruste in mijn district souden connen getenteert ende bedreven worden de bekende dusdaenigh quaedtdoenders sal rapporteeren aent officie, ende d'onbekende, soo moegelijck, arretteren, ende op het Raedshuys brenghen, ook alle de gheene soo 's nachts ende dus clandestinelijck met wullen garren offte andere packen int geseyt mijn districkt sullen komen ende willen passeren offte sulcke daeruyt draeghen ;

Vierdens finaelijck beloeve ende sweere ick het gheene voorseyt punctuelijck te sullen doen ende naercomen, met eenen allent geene soo mij tot observantie van Haere Majesteyts placarten orduens ende Reglementen, oock tot appuie van d'Eventuele orduens politiques in dese gemeente t'emanneren door offte van weghens d'heeren Borghemeesters sal worden voorgescreven te doen, ende de respectieve contraventeurs aent officie sonder uytstelle, dissimulatie, faveur, offte aensien van persoon, vriend offte maeghschappe

alsoo help mij Godt en alle sijne Lieve Heylighen.

JEAN VILVOYE



Onze nieuwe medewerker, Jean Vilvoye, die we vandaag aan de lezers van HEEM voorstellen, werd geboren te Eupen op 1 Mei 1907.

Hij studeerde van 1918 tot 1922 aan het gymnasium aldaar, is boekhouder van beroep en woont in Neu-Moresnet.

Aanvankelijk dichtte Vilvoye in het Hoogduits, inzonderlijk toen hij als soldaat in Rusland vertoefde. Tijdens zijn gevangenschap aldaar, gingen echter zijn dagboek en al zijn papieren verloren.

Hij dicht nu in Eupener plat. Wij vroegen hem waarom. "Weil datt vör miech de finnste Sprook der Welt ess" was zijn antwoord.

Vilvoye heeft ook een voorliefde voor typische voorvalen uit het verleden van zijn geboortestad.

Mie Moddersproek

Et gött enn sprook de iech geliert,
va Küükebeen enn oone Rüsche,
de iech alltied hann huech geierd
we Moddesch Haind deet see oos tüsche.

Et ess ooss gott aut öupender Platt
dat oos de Vöörvaare aaterlesste,
se kallden aindesch neks äss datt
änn kosste aindere Tell good messe.

Gewess ess ett änn oose tied,
siir good wänn eene kalle kanne
ä mirere sprooke änn esu wiet
ess darövver ooch neks te saane.

Doch wir ett fiin, wenn veer ess wörte
erännere ann watt veer geliert
äss Kainder, änn dabej versööte
ett te erhaue, Oupe ter ier.

ODE ann Öupe

E Stättje a geen Wässer litt,
datt zeleeve neet sie werga kritt
hatt Oover-änn och Aunderstatt
sue fie we me se sailde hatt.

Iech well ett Uech no enns beschrieve
van Graund bess a genn lesste Trieve
änn hoop datt gedder öupender Härtt
sech drövver e kiet vröje wärrt.

Deröscht denk iech ann der Héberreg
dess Soomesch hüürt me da der Lärrech
och kann me fien de pormeneere
änn siet dabee de Faarkerrechstööre.

De Trappe geet ett dann eraav,
bess ä genne Weert, da ess me paff
te see de finn Patrizejerboote
de veer noch hü bewaundere motte.

Dörrech Gospert geet ett no genne Maart,
da steet dann fien enn hiel apaart,
de Faarkerrech, e hiel gruet Gebö,
zwoor allt sier aut, sue good we nö.

Vann da ett no ge Kloster geet,
dernövve oos aut Roothuus steet,
änn och Hotells enn ganze Ré
vöör geddereene se Portmonné.

Gett wijjer liet dann de o Baan,
allt lang kömmt da genne Zoch mie aan
änn söss ess da net vööl te see
vann et ott well ver märr kalle hée.

No gönnt ver der Pavei eraaf,
bess a genne Bärrech da steet esu braaf
der Kloun änn kickt no Höökebännnet,
wee't langste läfft, jo, de gewönn' ett,

Sue saate vrööger de o lü
ett hatt eel geen-N-ett bess hü
geärrevd änn der ganz Kroom
ess van de Statt bess ä genne Boom.

Lott oos no goe der Bärrech eropper
o Huuser stönnt da, mä sier propper,
änn ooven oppen Bärrechkapell
krijje veer ess een, änn alle Fäll'.

Dann gönnt de Jööestroot veer eropp
Bess oven op enne Muurekopp,
da ess enn Uutsecht graad esu fien
äss wen me stäunt ooch a genne Rhien.

Me siet vann da bess oppen Hött
Der Schoreschter vann ett aut Kammes lött,
der Geetebärrech, Schelsweeg änn Haas,
de Düvelschteg änn de Aaschgazz.

Veer stiege der Haasbärrech eraaf
änn sönnt änn den twee aunder gen Haas
da wonnde vrööger Kerreche Pööl
de alles ho va Kainder Spéll.

Lannz Hombärrechs Dänk änn Juusepps Kerrech
Schellsweeger Schuel änn wijjer dörrech,
kömmmt me no Haage, Böllemerien
da aunde ess ett ooch reet fien,

dörrech Rottergazz no Drüjjebiore,
dee Tiet dee ess oos neet verloore,
övver Geetebärrech, Hött änn Lang Gazz
no genn Leemkull geet ett änn eene Satz.

Dänn wee neet sooeg ett Saisseleveedel,
wour neet änn Oupe änn gee Meddel,
köss goot esunne Fääler maake,
datt wüüre ganz änn garegeen Saake.

Gewess, ett wüür noch vööl te scheldere,
van Oupe änn noch vööl o Bellder,
sänn iech vöör minne Geest sier kloor,
wat alles vrööger noch esue woor.

Vööl ess davann änn oose Tiet
verschwaunde änn liet tröck esue wiet.
Iech hann ooch märr versööke welle
Uech änn Erännerong te stelle.

watt Oupe hatt ann huege Wäärt
damett me daraan ömmer teert
wenn menn enns aut ess änn verloote,
datt well veer ess neet nööme loote.

Les parlers d'Overmaas, trait d'union entre le Limbourgeois-Néerlandais et le Ripuaire-Allemand.
Avec illustration par un phénomène phonétique.

Tout langage actuellement parlé par un groupe déterminé de personnes, représente, pour le linguiste et le dialectologue, l'aboutissement d'une longue évolution. En effet, le langage est un organisme vivant, constitué de formes et de sons en mouvement ; semblable à tous les faits humains, il évolue ; il n'a rien de figé : une langue ne se fixe que morte.

Le dialectologue ne limite pas ses recherches à l'étude de la physionomie actuelle d'un dialecte donné ; il veut en définir aussi l'évolution. Il choisira donc un stade antérieur dans l'évolution de ce même dialecte - le "westgermanique" p.ex., langue des premiers siècles de notre ère et qui se trouve à l'origine de tous les parlers germaniques de l'actuelle Europe occidentale - ; il sera ainsi en possession d'un point de départ (= le westgerm.) et du point d'aboutissement (= le dialecte actuel), de sorte qu'il pourra déterminer, à propos de chaque son et de chaque forme, une loi de l'évolution.

Dans un cadre plus large, s'il étend son champ d'observation aux dialectes voisins, il pourra déterminer et délimiter des groupes ou familles de dialectes, dans la mesure notamment où il constatera que plusieurs parlers ont subi, à propos des phénomènes les plus caractéristiques, une évolution identique ou analogue.

Ainsi - si l'on fait abstraction de divergences purement locales, divergences de prononciation surtout -, on peut constater que les régions-frontières du N.-E. de la province de Liège, des Limbourg belge et hollandais, et du territoire d'Aix-la-Chapelle en Allemagne, ne forment qu'un seul complexe linguistique. Cette réalité nous place devant une vérité historique bien encourageante : celle d'appartenir, au delà de l'étiquette de frontières politiques, à une souche commune.

Nous pouvons facilement illustrer cet état de fait. Considérons p.ex. les ensembles primitifs (1) de sons suivants : ancien (westgerm.) "al + consonne dentale" et ancien "ol + cons. dent." :

Alors qu'en Néerlandais et en Bas-Allemand (2) ces sons primitivement différents

(1) Par "primitif" il faut entendre ici : appartenant à un stade antérieur de l'évolution ; dans la dialectologie germanique on se réfère généralement au vieux "germanique occidental" = westgermaans (cfr. aussi supra).

(2) C.à.d. les parlers germaniques situés au nord d'une ligne allant d'Eupen à Königsberg (Prusse Orientale) et passant près de Cologne ; les parlers situés au sud de cette ligne sont appelés "Allemands moyen" (Mitteldeutsch) et "Haut-allemands" (Hoch-deutsch) et se caractérisent par la "deuxième mutation des consonnes" (p.ex. "t" devenu "z = ts" ou "ss" dans certaines positions = néerl. straat, all. Strasse/kort, kurz...).

ont subi des traitements identiques (cfr. "ald" = néerl. oud / "gold" = néerl. goud), le Haut-Allemand connaît toujours deux formes différentes (cfr. all. alt/ das Gold). L'Allemand est conservateur, puisqu'il a maintenu le traitement différent des deux voyelles ; le Néerlandais et le Bas-Allemand par contre sont à ce point de vue plus progressistes puisque, en plus de la fusion des deux voyelles, les formes primitives ont subi une vocalisation du "l" (ald/old devenus tous deux "oud").

Les dialectes du N.-E. de la province de Liège et des régions limitrophes occupent sous ce rapport une position nettement intermédiaire entre le Néerl. et l'Allemand. Le traitement différent des deux voyelles s'est maintenu au-delà d'une vocalisation du "l" :

- 1) ancien al + cons. dent. devenu ô + dent.
- 2) ancien ol + cons. dent. devenu ô + dent. (3)

Cette vocalisation du "l" a d'ailleurs connu chez nous une intensité bien plus forte qu'en Néerl. p.ex., puisqu'elle a eu lieu devant n'importe quelle consonne (cfr. néerl. oud, mais : kalf, half, hals... et Mor. ô.t, kô.f, hô.f, hô.s...) (4).

L'allongement de la voyelle représente une évolution antérieure encore à la vocalisation ; facilité par le fameux accent traîné, si important dans nos dialectes à cause de sa grande valeur affective, il a frappé la plupart des voyelles primitivement brèves suivies d'une seule ou de certains ensembles de consonnes finales ("alt" devenu "â.lt") (5).

(3) Pour la transcription phonétique nous avons adopté les signes suivants :

- I.- 1) "o" = "o" fermé (franç. zoo)
 "ô" = "ô" ouvert (fr. corps)
- 2) "e" = "e" muet (fr. je)
 "é" == "e" fermé (fr. clé)
- 3) "â" = cons. chuintante (fr. cheval)
- II.- 1) "^.^" = accent circonflexe placé sur une voyelle, elle-même suivie d'un point sur la ligne = voyelle longue avec accent traîné (cfr. note 5)
p.ex. ô. = ± fr. corps
- 2) "-:-" = trait placé sur une voyelle, elle-même suivie d'un double point = voyelle longue avec accent frappé (cfr. note 5)
p.ex. ò: = ± fr. eau
- 3) "... ." = voyelle suivie de deux points encadrant la consonne qui suit = voyelle brève avec accent frappé ; cet accent redouble la voyelle très brève et se prolonge en quelque sorte sur la cons. suivante, pour ne disparaître qu'après la prononciation de celle-ci.
p.ex. va'l. = piège (néerl. val).

- (4) Dans cet article la prononciation des mots cités est celle du dialecte de Moresnet.

A.- C'est ainsi que les ensembles (avec consonnes finales)

- 1) -alt, alf sont devenus ȫ.t, ȫ.f
- 2) -olt, olf sont devenus ȫ.t, ȫ.f

B.- Par contre les formes primitives (avec consonnes non finales)

- 1) alde, alve sont devenues ȫ:de, ȫ:ve
 - 2) olde, olve sont devenues ȫ:de, ȫ:ve
- ces dernières avec accent frappé (5).

C.- En outre, les formes plus récentes "ȫ:de/ȫ:de" (avec "d" intervocal) ne se sont pas arrêtées à ce stade : elles ont encore subi un raccourcissement de leur voyelle et la syncope de la dentale :

- 1) o:d devenu ȫ:wə (syncope du "d"), puis ȫ'wə / ȫ:w
- 2) ȫ:də devenu ȫ:wə (syncope du "d"), puis ȫ'wə / ȫ:w

Exemples : 1) a.- kȫ.t = froid (néerl. koud, all. kalt)
forme primit. = kalt ; puis kâ.lt, puis kȫ.t (cfr. évol.A)

b.- kȫ'w. = -le froid (subst. ; koude, Kälte)
-froid(e), froids (adj. épithète avec terminaison du
masc., fém. et pluriel : néerl. koude)
forme primit. = kalde ; puis kȫ:de, puis kȫ:we ;
puis kȫ'w.e, puis "kȫ'w." (cfr. B & C)

2) a.- ȫ.t = vieux (oud, alt)
forme primit. = ald (cfr. évolution A)

b.- ȫ.w. = vieux (masc. & plur.), vieille (néerl. oude)
forme primit. = alde (cfr. évol. B & C)

3) a.- e kȫ.f = un veau (een kalf, ein Kalb)
forme primit. = kalf (cfr. évolution A)

b.- kȫ:ver = des veaux (kalveren, Kälber)
forme primit. = kalver (cfr. évolution B)

(5) L'accent traîné et son contraire l'accent frappé sont des phénomènes linguistiques que nos dialectes ont en propre. Il s'agit d'une accentuation tout à fait particulière ; les éléments principaux n'en sont ni l'intensité de la voix ni sa hauteur. De nombreux dialectologues ont tenté de les décrire. Nous nous contenterons ici d'une description très schématique. L'accent traîné, appelé aussi "sleepatoon" ou "Trägheitsakzent", se caractérise par un relâchement de la voix ; lorsqu'il frappe une voyelle longue, celle-ci se prononce sans aucun effort de la voix ; celle-ci, comme libérée de tout gouvernement conscient, est laissée à elle-même, de sorte que la voyelle sera prononcée d'une façon traînée, sans aucune énergie... L'accent frappé, par contre, exige un effort particulier de la voix ; le sujet réagit précisément contre cette tendance de la voix à se laisser aller et s'efforce de la maintenir à un niveau égal. Une voyelle longue avec accent frappé se prononcera donc avec une hauteur et intensité de voix égales du début à la fin ; sur une voyelle brève, cet accent se prolongera sur la consonne suivante...

- (4) zô.t ou zô.ts (avec "ts" allemand) = sel (zout, Salz)
forme primit. = zalt (A)
- (5) zô:f = onguent (zalf, Salbe) ; forme prim. = zalve (B)
- (6) sô.w. = verrou ("schoude" = schuifgrendel)
forme primit. = schalde (B & C)
- (7) a.- vô.w.e = plier (vouwen, falten) ; forme prim.: valden (B & C)
b.- en vô.w. = un pli (vouw, Falte) ; forme prim. : valde (B & C)
c.- e vô.w.er = barrière à l'entrée d'une prairie ("vouwer")
forme prim.: valtdeur = vouw-deur (A + B + C)
cfr. faltstuol, qui a donné "fauteuil"
- (8) hô.w.e = tenir (houden, halten) ; forme prim.: halden (B & C)
Mais : dô.w hé·l.ts = tu tiens (gij houdt, du hältst) ; cette
forme est régulière : le "a" primitif a subi l'Umlaut (ou infle-
xion) devant la terminaison "-is" de la deuxième personne du
singulier (Umlaut = tendance qu'ont certaines voyelles à s'al-
téter devant un "i" de la syllabe suivante ; Umlaut de "a" =
changement de "a" en "ä = é", p.ex.
all. Mann & Männer = primitivement 1) man
angl. man & men 2) mannir (pluriel)).
- Donc : forme primit. = haldis ; puis häldis, puis héldes, puis
"hélts".
- (9) a.- bô.w. = bientôt, presque ("bald") ; forme prim.: balde (B&C)
b.- bô.w.er = comparatif ("balder") = plutôt (B & C)
c.- bô.w.eresnê:t = "balder als niet" = "plutôt que pas"
= probablement.
- (10) éch tô.t = je comptais (ik telde)
imparfait du verbe "tè·l.e" ; ce verbe formait primi-
tivement son impft avec "Rückumlaut" (le présent
avait Umlaut, l'imparft avait la forme primitive de
la voyelle, sans Umlaut ; cfr. les formes allemandes
"können, konnte", "kennen, kannte", "nennen, nannte"...)
(Pour l'Umlaut, cfr. ci-dessus n° 8).
Forme prim.: talt, puis tâ.lt, puis "tô.t" (A).

Exemples avec ancien "ol + cons."

- (11) stô.t ou stô.ts (avec "ts" allemand) = méchant, pas sage
(alors que "stô.lts", forme directement empruntée à l'Allemand,
signifie "fier" = all. stolz)
Forme prim.: stolt (évol. A)
- (12) hô.ts (avec "ts" final allemand) = bois (hout, Holz) (A)
- (13) jô.t = or (goud, Gold) (A)
- (14) wô.k = nuage (wolk) (A)
- (15) wô.f = loup (wolf) (A)
- (16) vô.k = peuple (volk) (A)

(17) mō.thö·v.el = taupe, taupinière ("molt-heuvel")
molt = aarde (terre) (A)

(18) sō·w.er = épaule (schouder, Schulter)
forme prim.: scholder (évol. B & C)

A côté des formes "wō.k/wō.f/vō.k" existent : wolek, wolef, volek ; celles-ci sont même les plus courantes. Ce sont des formes importées. En effet notre dialecte a subi des influences venant de l'extérieur, surtout de l'Allemagne, dont il a adopté certaines formes qui ne reflètent plus cette image que nous venons d'esquisser. Il s'agit, dans la plupart des cas, de mots chargés d'une signification affective particulière ou, plus simplement, d'emprunts tardifs (tels les mots suivants : "balek = poutre, Balken" ; "kalek = chaux, Kalk" ; "halzö-verkop = Hals über Kopf = à toute vitesse" ...).

Tous ces phénomènes - évolutions diverses de alt, olt/alde, olde -, et combien d'autres, sont propres à un vaste complexe de dialectes qui englobe une grande partie des parlers limbourgeois, ceux du N.-E. de la province de Liège (Overmaas), ainsi qu'une large bande ripuaire (Rhénanie occidentale/Kornelimünster, Aachen). Boileau parle d'un complexe "francique rhéno-mosan", et observe que "le limbourgeois d'une part, le ripuaire d'autre part, présentent un certain nombre de traits par lesquels ils se différencient, le premier de l'ensemble des parlers néerlandais, et bas-allemands, le second des parlers haut-allemands", et que "c'est précisément par la plupart de ces traits distinctifs que le limbourgeois et le ripuaire se rapprochent l'un de l'autre" ("Enquête dialectale sur la toponymie germanique du nord-est de la province de Liège").

R. Jongen.

AUS DEM LEBEN HIESIGER BAUERN

I.- Johann Wilhelm Xhoneux (1773-1831)

Auszüge aus :

Memorie, ofte Gedachteniss Buch
Worin ich hab angefangen zu
Schreiben, im Jahr 1796, im vierten
Jahr der franse Republiques regierung,
zu Heisteren, Gemeinde von Henrichs
Cappel, Canton Limbourg,
Departement der Ourte
- Johann, Wilhelm, Xhoneux

Die Familie Xhoneux

Der Chronik entnehmen wir folgende Auskünfte über die Familie XHONEUX.
Der Vater des Chronisten, NICLAS JOSEPH, Sohn von Henreich Xhoneux und
Catharina Gauthers, heiratete am 15. Juni 1767 Margaretha Neulens, Tochter
von Bartholomeus Neulens und Elisabeth Hernay ; diese war zur Zeit "wittib"
von Eagidius van der Heyden und hatte drei Kinder, nämlich :

1. Anna Elisabeth (heiratete J. Jacobus Jeggers, + 1795, in erster und
dessen Bruder Andreas in zweiter Ehe) ;
2. Agidius Joseph (vgl. S. 11 : Gilles - heiratete Anna Barbara Duk-
kers, zog am 23. Juli 1795 nach Dort, "eine so genante Stadt in
Holland" und starb allda im Jahre 1809 oder 1810) ;
3. Anna Cathrina (heiratete Mathijs Snock und starb "zu Cappel" im
Jahre 1794).

Ihrer zweiten Ehe mit Niclas Joseph XHONEUX entstammen vier Kinder :

1. J. Hendricüs
2. M. Catharina x Niclaes Rommans
3. J. WILHELMUS (der Chronist)
4. J. Josephus, der zugleich mit seiner Mutter am 27. Juni 1776 zu Müts-
hagen starb. (vgl S. 11 : "Mein mutter is gestorben, den 26 juni 1776")

"Ungefähr zwey jahr nach (ihrem) todt" heiratete der Vater Maria Catharina Smets, Tochter von Eenirius Smets und Sophia Loop von Herbesthal. Auch aus dieser Ehe stammen wiederum 4 bzw. 5 Kinder : "Mein Vatter hatt mit mein Stiefmutter auch vier Kinder gezeüget" (S. 3b) - eigentlich sind es fünf : anscheinend rechnet der Chronist den mit 8 Jahren gestorbenen J. Nicolaus nicht mit.

1. M. Elisabeth (x Leonardus Daelen)
- (2. J. Nicolaus (+ "um sein achte jahr"))
3. Anna Maria (x Gillis Graumen, + 1819 zu Cappel)
4. J. Josephus (x Elisabeth Emonds)
5. Marie Joseph, "das vierte Kind" (S. 3^b - starb ledig "in ihr 34^{te} jahr" zu Thimister am 9. Juli 1822.)

Der Vater des Chronisten starb am 28. März 1811 in Cappel, die Stiefmutter am 12. Oktober 1813 in Balen.

S. 2 ... Ich bin gebohren zu Mutshagen (1), in Hend = Cappel, / den 30 august 1773, und getauft in dito Cappel, mein / pad war frans Willem Neulens, und padin war / Marie Joseph Xhoneux, frau von Stephanus Brand, / ich bin gefirmt in herve, vom Ehrwürdigen Bischof von / Lüthing, im jahr 1780, mein firm pad war peter / Joseph Xhoneux. / Ich hab meine Erste Comunion gehalten zu Cappel, im jahr / 1783,

S. 3 in der zeit vom Ehrw : pastor Kemmerling / unter pastor Mons, und Kapelan Reul, mein Comunion / Camerad war J. Matheus Ernst, Sohn von den Hernn / Conseillier Ernst, maeÿer zu Aubel / ...

S. 4 Ich hab mich verheiratet, den 8 februar 1796, mit / Anna Maria Grooteclaes, Dochter van J : Theodor / Grooteclaes, und Sophia Schoonbroot, / ons Erste Kind is gebohren den 7 october, 1797, zwischen zehn und eilf uhren vormittag, den selben tag getauft / , zu Cappel, Sein nahm war Margaretha Sophia und pad / Nicolas Xhoneux, und padin Anna Catharina Derouwaux, / gebohrne Grooteclaes, und das kind is gestorben den 12 / selbigen monaths, zwischen zehn und eilf uhren abends, / Das zweite Kind, Ein Mädgen, is gebohren den 13 September / 1798, um Eilf uhren abends, und is gleich genoth tauft / worden, und gleicher zeit ungefehr gestorben /.

Das dreite Kind, Cathrine Joseph, is gebohren auf einen / Sontag, Clermonter kirmistag, den 6 october 1799, um 6 / uhren morgens pade J : Joseph Grooteclaes, / und M. : Catharina Smets, gebohren zu heisteren (2) Pfahr / Cappel, und getauft zu dito Cappel : / und hatt ihre Erste Communion gehalten, in Henrichs Cappel / den 9 july 1809, und is gefirmt, von den Ehrwürdigen / Bischof von Jericho, Weyh Bischof zu Munster in / Westphalen, in der Pfahr Kirch zu Eupen, den 21 9ber 1816.

S. 5 Das vierte Kind, Marie Sophie, is gebohren den 4 maÿ, auf den Ersten Sontag im maÿ, 1806, zwischen sieben / und acht uhren abends, Sein tauf pade war J. Hendricus / Xhoneux, und Barbara Gertrudis Grooteclaes, gebohrne / Emonds, Sie hatt ihre Erste Communion gehalten zu Cappel / den 4 juny, 1815, und gefirmt vom Ehrwürdigen / Bischof von Jericho, Weyh Bischof zu Münster in Westphalen, / den 21 November 1816, in der pfahrkirch zu Eupen, / Beÿde haben ihre Erste Communion gehalten, in / der zeit von der Ehrwürdige Herrn Pastor Ernst, / und der Ehrwürdigen Herrn onterpastor Corsten, / welcher sie auch darzu gelehret und vorbereithet hatt. /

NB : als wir ons geheirathet haben, im jahr 1796, sind / wir selbiges jahr, am Ersten maÿ, wohnen gegangen, zu Heisteren, in Ein gutt vom Herrn De Thiriart, / von Mütshagen, welches gutt herkamm, von Sr / Henrich Reul, in welches wir auch immer bleiben / sind, Gott seÿ es gedanckt /

Onsen Herrn De Thirart, is gestorben, den 23 September / 1820, zu

-
- (1) A. Boileau, Enquête dialectale sur la toponymie germanique du Nord-Est de la province de Liège, tome I, Liège 1954, XVI Toponymie de la commune de Lontzen S. 273, 77. op mötshage, off. Mützhagen : A3. Ancien manoir (Fuss-note : Voir Langohr, "Nord-Est", p. 110 et Poswick, pp. 93-98, qui cite le nom de "Chrétien de Montshaghe" (a° 1314) Jadis, dépendance de Henri-Chapelle, A° 1292 "Mutshagen", a° 1314 "Muyshage" LvW.
- (2) Boileau, op. cit. S' 269, 34 ; op ḷn hestær, "Heistern" M., "Heister" C., "Heinstern" G. : A3. Ecart ...

Lüttig, und is begraben worden zu Monzen, / den 27 dito, Gott will ihm doch geben de ewige freüden. / Amen.

S. 6 Den 22 maÿ 1813, is gestorben onsen Schwaeger / Niclaes Rommans, und wir haben den 25 May 1813, ein Kind von ihm / angenohmen um zu erziehen, Anna Maria genant, / auf onse kosten allein : / Den 27. September 1813, is das vorschrieben Kind Anna / Maria gestorben, es war in sein vierte jahr alt, wir / haben es mit eine schône mess lassen begraben, /

I : Henri Rommans, Sohn von N : Rommans, en M : / Catharina Xhoneux, is gebohren den 24 maÿ 1805, in de / Pfahr St : Jansart (1) beÿ aubel, Pade Hendrich / Xhoneux, en de frau Casper Rommans gebohren Tixon, / Dito Henri Rommans, haben wir zu uns genohmen im / Jahr 1813, und haben im ein jahr in de kost gethan, beÿ / N : Brand ten Eijcken (2), onter Monzen, führ 18 Croenen / und ihm gantz gekleÿdet, führ 3 croenen, en 7 schill : 4 marck, / Wollgemerckt das hab ich allein führ im all bezahlt, / im juni 1814, is dito Henri zurück kommen, zu mein / Broeder H : Xhoneux, und hatt in der zeit sein Erste / Communion gehalten, den 3 maÿ 1815, in der Zeit vom / Ehrwürdigen Herrn Pastor Ernst, und unterpastor / Corsten, der im auch gut unterrichtet hat - in Cappel. / mein Broeder H.: Xhoneux, und ich, haben ihm zusaemen /

S. 7 zur Ersten Communion gekleidet, vom haupt bis zur fissen, / gantz neu, das hatt gekostet 4 croenen en 2 Schill : / Dito Henri, is beÿ mein Broeder Henrich gewest, vom / monath juni 1814, bis den 3 November 1815, alsden is er zu mir kommen, also is er beÿ mein Broeder Henrich / gewest, 17 monathe, in welcher zeit hatt mein Broeder / Henrich im auch gekleidet, Seit der zeit is er beÿ mir / gebleiben in kost en kleider bis... den 22 august 1821 Sein Commünicier Cammerad war Peeter Radermecker von / Ruyff (3). Henri is gefirmt den 21 November 1816, in der / Pfahr kirch zu Eupen, vom Ehrwürdigen Herrn Bischof / von Jericho, Weÿh Bischof zu Münster in Westphalen.

S. 8 Im Jahr 1796, als wij zu heistern sind ingetrocken, / alsden haben wir de halve Schaar korn, welche im / dito stund, müssen bezahlen, an de kindern Reule, / unse vorgehnde, wie auch alles was sie gearbeitet / hatte aufs gutt, zu heistern, worüber ich auch von beides quittung von ihnen hab getrocken, welche / sich immer unter meine papiere finde muss, / also hab ich, oder meine Kinder nach mir, das rechte / zu de halfe Schaar frûchte im feld, in uns / aussfahren : / (u.) J : W : Xhoneux.

(1) Boileau, op.cit., V Toponymie de la commune d'Aubel, S. 154, 132. Wall. a sint-tchâ-sårt, germ. i sôntjansårt, off. saint-jean-sart : *C2. On désigne ainsi toute la section occidentale de la commune. Le centre forme un gros hameau. Population essentiellement wallonne. Le nom est attesté en 1213 sous une forme latine : "juxta sartum sancti Johannis" LvW Formes néerlandaises : "Sint Jans Raedt" LvW, "Saint-Jansraedt" N., graphie "normalisée" : "Sint Jansraat".

(2) Boileau, op.cit., X, Toponymie de la Commune de Montzen, S. 215, 111. intæne-kæ, off TEN EYCKEN : E2. Hameau.

(3) Boileau, op.cit., XXVII, Toponymie de la Commune de Henri-Chapelle, S. 463, 104, op rûf, wall. a rûf', off. RUYFF : EFH. Hameau (...) A° 1306 "(de) Rûve", a° 1313 "de Ruve", a° 1314 "(de) Rueve", a° 1545 "Ruffe", a° 1606 "Ruyff" etc LvW 135.

S. 9

NB : Ich kann auch nicht unterlassen, anzumärcken, allen / das guttes, das unsen Herrn De Thiriart, uns gethan / hatt, Er hatt uns das Erste jahr, zum vorauss 40 Croenen / nach gelassen, führ ein haussraths Stück : / im jahr 1798, sind uns krepirt von de algemein kühe / Sickde, 6 kühe, en 2 rinder, und der Herr hatt uns / Daführ nachgelassen, ungefehr de pacht von ein gantzes / jahr / überdem hatt er uns in gewisse ungelücksfalle unterm / viehe oder in miswächssige jahren, zwey, oder drey mahl, / nach gelassen, jedes mahl 40 Croenen : / Darzu noch vieles grass, heü, en strohe, das er uns / gegeben hatt : / Dafür bekenn ich mich schuldig zu sein, für ihm / und seine familie, zu betten, so lang als ich lebe, / wie auch meine Kindern nach mir, es nicht vergesse, / welches ich von ihnen verlang, und befehle, / Ich hoffe, und wunsche, das der allmächtige Gott, / Ihm und seine famelie, da für wird geben de Ewigke /

f r e u d e

S. 10

Wie ich geheirathet hab, im jahr 1796, alsdenn hab ich / bekommen von meinen Vatter, volgens acte gepasseert, vor / den Notarius Sr Louwens 1796 wie folgt : / mein dreyte Deel auss 700 gulden, die 700 gulden, waren / Meiners Vatters Erbtheil, hinterlassen von seine Elteren, / welche ons drey kindern zugehörig waren, folgens / Deutsche keýserliche rechten, denn ons mutter war in der / zeit noch gestorben, aber alerst nach der todt von / onsen Vatter, konten wir die gemelde 700 gulden inbesitz / nehmen, aber er liess sie ons gleich nehmen, wie / ich geheirathet hab, und er gab mir mein dreyte Deel / von ihm zugehöriges kupfer en zinn, und Etwas ausfahrt /, in geld, und eine kuhe, und ein rind, und mein dreyte deel / auss ein federn beth, dass de Erste kindern an mein / Vatter gelassen hatten, mit dem bedingniss dass es wieder / an ons kinder kommen soll : / und er hatt mir ein jahr lang alles gefahren, zu / heisteren umsonst/.

S. 13

Im Jahr 1798, is gewesen die algemein kuhe Sickde, / Sie hatt angefangen, noch im jahr 1797, und hatt gedauert / ungefehr, zwey jahre, Sie fing an in de Reihngoggente, / und kam bis hier in gegend von Cappel, und de / umliegende Dörpfer, und in de gegend von Clermont, / und thimister, hatt sie sich geendiget, / Es sind ungefehr, de halbscheid, von allem kuhe viehe krepirt, es hatt kein Mittel können Efunden werden / dagegen, als betten, und gute Wercken, und auf Gott / hoffen, und vertrauen /.

Die kühe, so weit ausseinander setzen, als mann / nur Ställe hatte, und an de krancke nichts thun, / als nur immer zu trincken geben, um de hitzde / zu löschen, das hatt geschienen Etwas zu helfen, /

Wir haben beloft, alle jahr, zehn H : messen lesen / zulassen, und alle mutter gottes tage, zu betten, sieben / Vatter unser, und sieben ave maria, und jedes mahl, einen / opfer, oder almuss, von ungefehr zwey märck, / So lang wir kühe haben solte, nach onsen / todt, is niemand mehr verbunden darzu /

und es sind uns krepirt, 6 kühe, und 2 rinder, / und es sind bleiben uns bejēm leben, 4 kühe und 1 rind. /

S. 14 Im Jahre 1808 en 1809, sind viele glocken zerspaltet / oder geborste, nāmlich in achen, und weiter als achen, / Wie auch zu Villen, teuven, Monzen, Eisden, Julemont, / rechain, Baelen, Walhorn, und Her-genrath, wie auch / alle zwey zu Cappel, und noch viele andern mehr,/ weit und breyt : und mann hatt keine ursache / darzu könne aussfin-den, sie sind fast zu gleicher / zeit alle zerspaltet, obschon, de eine hondert jahre / älter war als de andern, gewiss muss sich de / ursach spatherhin zeigen /
alsdenn is Einer kommen, auss franzōsisch Lotringen, / mit nahmen, Clemens Drouot, der hatt sie fast alle / auf neue ergossen, nemlich 17 in achen, 2 zu teuven, / 2 zu Eisden, en 6 zu Walhorn, von da und von andere / Dörfer, en 3 zu Monzen, und noch viele andere mehr / im jahr 1810, den 6 october, hatt er drey auf Cappel / ergossen, da war eine bey von de Clause (1), Banck Aubel / und zwey von Cappel, und sie sind ihm recht gutt / gerathen, das geschahe, hinter das hauss, in de weyde / von Allexis Reul, und sie wurde eingesegnet, den 26 dito, / nemlich jahr von der Ober pastor von Limbourg, /
S. 15 In der zeit von Herr pastor Ernst, zu Cappel, und / unter pastor Korsten, in kapelan Gilquin, / Kirchmeisteren, Anton Kruisch, Cornelius Lorven, en / Pirot jaquinet, Pad, en Pade, waren de Herrn, / Baron De fromataen, und Madame De Thiriart, / gebohrne Le Sac, / Herrn Thiriart de Mütshagen, en Ma-dame / fromatean, gebohrne Nellis, / Herrn advocat en maire Beckers, en Madame Allexius / Reul, gebohrne Daelen, / Herrn Gilquin kapelan, en Mademoiselle Louis Thielen, / Herrn Teodor Thielen, juge, advocat, en Madame, / advocat, en Drossard (bailli) Beckers, gebohrne Thunissen, / Herrn De Tiege, ex meyer, en Madame schepen Beckers, gebohrne La-croix, Dessen nahmen stunden also schön auf de glocken aussgedrückt,/ Ich hab gesehn daran arbeiten, schmelzen, ergiessen, / und Benedi-ceren : /

Omnes ad Majorem Dei Gloria /
alles zur höchsten Ehren Gottes /

(u.) J : Wilhelm Xhoneux.

(1) Boileau, op.cit., V Toponymie de la Commune d'Aubel, S. 148, 81. germ.
a gən klus, i gən - wall. èl cloûse (al - H.), off. LA CLOUSE : E 9-10.
Désigne le hameau et toute la section orientale de la commune (...)

GROET aan de
Société d'Histoire et d'Archéologie
du Plateau de Herve

Li Fôre et l'ancien Martchi d'Hève

Li payis d'Hève, avou ses paturèdges, a djowé è l'histoère on role di prumi plan ; et comme on dit è noss' bon vix patoës, a chervou bin des anneyes di vatche à lécé à brav'mint des commeunes qu'entourèt si territoère.

Divant qui l'train ni passahe po Hève, divant l'avèn'mint di l'auto, divant qu'nos lèveyes ni k'nohihe l'asphaltèdge di nos djous, nos censis et nos martzhans n'avit nin l'occasion di s'rescontrer foërt sovint.

Ossu décida-t'on so les commeunes boèrdeyes par les grandès tchausseyes di t'ni di temps - in temps des fôres et des martzhis. C'essee-t'ainsi qui l'martchi dè londi a tofèr existé à Hève, et qui l'histoère enn'è fait dèdjà mention en 1308 (1).

A costé di ci martzhi, qwatte grandès fôres (2) fournihat st'à noss' bonne vîle cité, ine occasion di r'nommeye et di prospérité qu'ennè fit li/nawè delle contreye, qu'on nouma "Li Payis d'Hève".

Todis po l'djoû d'oûy, li six novimbe, c'est l'fôre di sin~~E~~Linâ, et c'est l'grand rendez-vous di lès martzhans d'vatches, di lès censis et d'ine hiette di camelots. Les djonès feyes et les djônes hommes si rafiet di v'ni so l'fôre, po magni des neûhes, des pêtés marrons, et minme po's'fer dire leus veûres.

Cisse fiesse rimonte cèrtinnemint à moumint qui Hève fut réputeye comme veye. Elle existéve dèdjà al fé dè XIVe siéke. Treus djous d'vent, li Cour del Djustice di Hève et dè Ban féve annonci qui l'fôre esteut droviette. A pârteye di'c'moumint, et sept djous di chéwance, c'essee-t'à dire treus djous d'vent l'sihe, et treus djous après, nouk ni poléve esse porsuvou po n'fâte comettoye divant l'fôre. Les achteus comme les vindeus avit donc li pus grande liberté, mins l'règlemint d'police esteut d'ine rigueûr sins pareye : li cix qui s'droussi, avit l'pogne còpé. Po l'minme occâsion, li gouverneur dè Limbourg vinéve à Hève avou grand apanèdge et ine hiette di cavaliers. Ossu vèyév't-on è noss' veye, ine arriveye sins pareye d'etrindgirs. Portant saqwantès anneyes après, li gouverneûr trova ci voyèdge comme corveye et d'manda à n'esse dustcherdgî (3).

So l'gouvernement aûtrichien, Hève ut co l'tchance di veye instaurer divint ses meurs ine kyrielle di novellès fôres, téle qui l'cisse di mâye qu'améne à "Cwoè d'Hève" des pourcès à gogo.

A XVIIIe siéke, li martzhi d'Hève esteut foërt réputé ; li martzhjax vatches si t'néve tos les londis è qwârti di l'eglise. Li Collége s'apèrçuvéve vite qui s'esteut djoû d'martchi, qwand ses élèves appoërtit st-el tchapèle ine odeûr qui n'odéve wère li rôse.

Li martzhi à boure si t'néve li nute dè mérquidi à djudi. Li boure di Hève esteut foërt ruqwèrou di les Lîdgeès et di les Hollandais. Les ètrindgirs profitit dè djoûs d'martchi po z'apoëter des grains et brav'miht des martzhandeyes ; en r'vintch, i'rèpoërtit dè boure et des froumadges, surtout les fameus r'mou-

dous qu'on z'odéve à pus d'cint pîds d'longueûr, mins qui passit po les meyeus dè mônde.

Les Hèvurlins ni's'contintit nin di leu martchî ; enn'allit divint totes les contreyes del France po z'aller vinte leu produits. C'est gou qu'explique qu'à Hève, aveut st'ossu ine hiette di martchands di tch'vaux, pusqui c'esteut li seul moyé di transpôrt.

Djusqu'en 1886, li marthhî d'Hève prospéra on n'sâreut mîx, mihs l'administrâcion communâle établiha st'eune taxe qui mécontinta les vindeus, et qui les fit mette d'accoèrd po z'aller à Battice, wisse qui l'martchî à boûre si tiht co todis li mérquidi. A câse del guère di 1914, li martchîax biesses su pwèrta el minme localité.

Duspoye cinq ans, eune sociétâ a rètebli l'martchî à boûre à Hève, et ci-chal sonle ruprinde ine grande âmpleur à dètrimint dè martchî d'âu Battice, mins cisso prospérité n'a rin di comparâve al cisso di les grands martchis dè bon vix temps.

A. H.

Références :

- 1) D'après A. de Ryckel, *Histoire de la Ville de Herve*, 2me édition page 235.
Dans un acte de l'an 1407, il est fait mention encore d'une "maison extante sur marchiez devant le pèron". C'est sur ce marché que se trouvait la Halle, monument dont le rez-de-chaussée servait à l'étalage de diverses marchandises.
- 2) Outre la foire franche annuelle du 6 novembre qui a pour centre le vieux quartier du Marché, les foires plus récentes accordées à perpétuité par l'Impératrice Marie-Thérèse le 14 février 1780. Ces foires nouvelles avaient lieu le mardi du Carnaval, le 5 mai et le mercredi de la Dédicace de Herve (2me dimanche du mois d'août).
- 3) Hist. de la Ville de Hever, op.cit. p. 242.

Notes complémentaires :

- La Foire de Saint-Léonard se tient toujours à Herve le 6 novembre et a conservé une certaine notoriété ; c'est encore l'occasion de diverses réjouissances.
 - L'expression "sept djoûs di chèwance" = sept jours consécutifs.
Si droussi = se battre, se bagarrer.
Dustchèrdgî = décharger (de cette corvée).
Li Coè d'Hève = nom d'un lieu-dit à Herve, vulgairement au Coin de Herve.
Ine hiette = une quantité, un grand nombre de ...
- Le marché au beurre rétabli à Herve dans l'entre-deux-guerres, ne fut guère florissant ; il n'existe plus depuis la guerre de 1940 et celui de Battice a aussi périclité ; seul le marché d'Aubel a encore gardé une certaine renommée.

De tekst van deze bijdrage, geschreven op 28/11/1939, werd door de heer J. Schnackers, sekretaris van de Société d'Histoire et d'Archéologie du Plateau de Herve, vriendelijk nagezien en overgeschreven in de spelling volgens het Waals woordenboek van Jean Haust.

Waarvoor onze oprechte dank.

SOCIAAL-GODSDIENSTIGE STUDIE

van het

DEKENAAT MONTZEN

II

Op bladzijde 40 en volgende van het verslag over het sociaal-godsdienstig onderzoek ingesteld met het oog op de a.s. algemene regionale missie in het dekenaat Montzen (de vorige bladzijden werden samengevat in ons nummer van 1/1/60) worden de kulturele invloeden behandeld die op de bevolking inwerken.

De aantrekkracht van de Scholen.

De vergelijking van de aantrekkracht van de verschillende scholen op de jeugd van buiten de parochie, waarin zich de school bevindt, geeft :

in het dekenaat, Middelb. school Welkenraedt	44 leerlingen
" Bleyberg	28 "
" Kelmis	27 "
buiten het dekenaat Eupen	40 "
Verviers	30 "
Visé	13 "
Luik	12 "

Vaststelling : de plaatselijke scholen worden even graag bezocht als deze buiten het dekenaat gelegen. Opmerkenswaardig is dat de drie middelbare scholen van de staat : Welkenraedt, Bleyberg en Kelmis, na de oorlog en het einde van de aanhechting bij Duitsland in het leven geroepen "pour débocher la contrée !") en die toen een storm van verzet onder de bevolking ontketenden, thans een weldaad voor de streek zijn geworden.

De invloed van cinema en sport wordt even onder de loupe genomen.

Met belangstelling lazen we de nota betr. de invloed van over de nabijgelegen grenzen :

Note : Influence de la proximité des frontières allemande et néerlandaise sur les langues parlées dans les différentes paroisses.

Suivant J. Alexandre, à Sippenaeken un tiers de la population de la région parle les trois langues : français, néerlandais et allemand. A Hombourg, Henri-Chapelle, Welkenraedt, Montzen, Gemmenich, La Calamine et Moresnet, plus du tiers des habitants sont bilingues français-allemand. Le français domine à Welkenraedt, Henri-Chapelle, Montzen et Hombourg tandis que l'allemand garde la prédominance à La Calamine et Neu-Moresnet. Le néerlandais est surtout parlé à l'est du doyenné. Dans tout le doyenné, la population emploie encore les dialectes bas-français rhéno-mosan.

Sans que l'on puisse estimer de façon exacte l'influence des deux pays voisins sur le doyen, il semble bien que la proximité de l'Allemagne surtout ait quelque peu marqué la mentalité régionale. Les frontaliers sont relativement peu nombreux mais il existe pourtant une certaine influence économique d'Aix-la-Chapelle. D'autre part, les journeaux et illustrés allemands sont vendus dans la région et diffusent jusqu'à un certain point les idées culturelles de ce pays. Peut-être en est-il de même pour les journeaux hollandais mais nous n'avons pu le préciser. Sans minimiser ces faits, il faut pourtant conclure à une nette prédominance de l'influence belge dans tous les domaines même dans les localités-frontière et de plus en plus accentuée à mesure qu'on pénètre à l'intérieur de la région.

De levensstandaard van de bevolking wordt als volgt bevonden :

Le standing de la majorité de la population est moyen, le niveau général est celui d'agriculteurs d'exploitation moyenne et d'ouvriers de semi-qualification. L'équipement des habitations est généralement bon et réalisé de façon rationnelle ; on recherche davantage le confort ménager que le luxe inutile. Pourtant nous dit-on, les achats à tempérament sont fréquents.

Le type de logement est ordinairement la maison unifamiliale, coquette et très propre. Certains quartiers exclusivement ouvriers ont une physionomie plus pauvre mais une propriété rigoureuse y règne également.

Les efforts réalisés dans le domaine social pour la construction de logements peuvent se résumer ainsi :

- Construction par la Vieille Montagne ou à l'aide de prêts accordés par cette Société à Welkenraedt et La Calamine après 1850 jusque environ 1880
- Cité créée par le chemin de fer allemand à Herbesthal vers 1910.
- Cité créée à Montzen à proximité de la nouvelle gare vers 1930.
- Cités construites à La Calamine par initiative privée en 1928 : 41 maisons, en 1954 : 40 maisons.
par société coopérative, en 1930, 16 maisons, en 1954 : 58-60.
- Cité créée à Plombières par la Société minière vers 1900.

Il faut signaler la destruction d'une partie du quartier de Montzen Gare lors du bombardement de 1943. Actuellement, ce quartier est en plein reconstruction.

Ces quelques notes trop brèves permettent malgré leur aspect sommaire d'estimer le standing de la région comme très moyen, où les cas de prolétariat bien qu'existant, sont rares, mais où la population entière doit pouvoir compter sur un travail stable. Elle est d'ailleurs reconnue comme très laborieuse et très estimée dans les grands centres industriels qui l'occupent et qui la recherchent pour ces motifs.

Welk Middelbaar Onderwijs wordt gevuld ?

- de oude Humaniora	door	51 jongens	41 meisjes
- de moderne Humaniora		36	18
- hoger technisch onderwijs		6	4
- normaal technisch onderwijs		4	12
- beroepsonderwijs		59	46
- normaalscholen		9	14
- hoger onderwijs		18	2
<hr/>			
Totaal :		183	137

Feitelijk bestaat er geen mogelijkheid hoger middelbaar onderwijs in het dekenaat zelf te volgen. Inmiddels schijnt een initiatief der EE.PP. te Mariahilf-Gemmenich in deze leemte te zullen voorzien.

Wij vermelden enkel terloops het hoofdstuk over de "kulturele uitrusting" onzer dorpen, buiten de scholen, nl. cinemazalen, conferenties, toneel, zangverenigingen, koren, enz. om ruimer aandacht te verlenen aan het hoofdstuk "Niveau moral de la Population" het zedelijk peil van de bevolking.

Slechts één bijzonder specifiek plaatselijk probleem stelt zich, volgens inlichtingen ter plaats verstrekt, nl. dat de jeugd te vaak misbruik maakt van persoonlijke vervoermiddelen om elders, buiten toezicht en zonder zedelijke waarborg, haar vrije tijd door te brengen.

Onregelmatige gezinsverhoudingen komen tamelijk veel voor onder ingewekenen, zelden onder autochtonen, bijzonder in de landbouwgemeenten.

Niettegenstaande, zoals reeds vroeger aangetoond, de demografische toestand niet onmiddellijk verontrustend is, tonen vooruitziende kringen huh bezorgdheid omtrent de graad van vruchtbaarheid in de gezinnen van de verschillende sociale klassen, zelfs de landbouwersklasse.

Het gemiddeld aantal kinderen : 1,9 per gezin is,	
in kristelijke landbouwersgezinnen	2,48
" werkliedengezinnen	1,83
" bediendengezinnen	1,81
" middenstandsgezinnen	1,59

Wij citeren verder een paar alinea uit het verslag :

"Voyons maintenant quelques traits de mentalité recueillis sur place concernant d'autres points d'ordre moral.

- L'opinion générale est que la réaction des habitants devant les situations matrimoniales illégitimes s'émousse et ne provoque plus guère de choc psychologique, sauf dans le secteur agricole. On déplore à ce sujet l'influence défavorable de la pénétration "wallonne" dans le doyenné.

- Les avis recueillis au sujet de la fréquentation des jeunes sont unanimes : elle est trop précoce et la surveillance des parents se relâche trop.

- L'initiation des jeunes aux problèmes de la vie est loin d'être assurée par les parents. Des cours et conférences de préparation au mariage organisés par l'Action Catholique sont très bien suivis."

Politieke Houding.

Op gemeentelijk gebied waren de uitslagen van de verkiezingen als volgt :

P.V.C.	B.S.P.	GEM.BEL.	LIBERAAL	S.L.CARTEL
in 1946	65	12	11	3
in 1952	62	10	15	- 4

Op wetgevend gebied waren de stemmen verdeeld als volgt :

1950

1954

Kantons	AUBEL	LIMBURG	AUBEL	LIMBURG
P.S.C.	76,9	45,8	71,7	46 %
Linkse partijnen	23,1	54,2	28,3	54 %

Wij nemen hierbij volgende kanttekeningen over :

"A Montzen, il est signalé que le parti socialiste fut créé en 1925 par suite de l'érection du nouveau quartier de la gare, occupé par des ouvriers et des employés venus de la région wallonne et affiliés au parti et syndicat socialistes. A noter aussi que la commune de Montzen comprend une grosse partie de la paroisse de Plombières, à majorité ouvrière.

"A Welkenraedt, les jeunes P.S.C. montreraient un certain dynamisme mais leurs ainés ne leur en laissent pas la possibilité.

"A Membach, le syndicat socialiste a dominé pendant de longues années la vie politique et sociale de village. Tous ces travailleurs étaient affiliés au syndicat socialiste. Le syndicat chrétien a réussi à s'implanter entre 1930 et 1945. Il exerce maintenant une nette influence sur la vie sociale, politique et religieuse de la paroisse.

"Sauf dans ces communes où une certaine activité politique se fait jour, il ne fait aucun doute que nous nous trouvons en région traditionaliste encore peu atteinte par l'influence du parti socialiste, pourtant très actif depuis une trentaine d'années.

"Elections législatives.

"L'avance socialiste de 1954 a été perdue aux élections de 1958 dans le canton d'Aubel, mais nous ne connaissons pas le pourcentage exact des votes.

"La situation dans les deux cantons est nettement différenciée, le fait serait surtout dû à la commune de Goé (canton de Limbourg) qui vote à gauche. Mais il faut pourtant noter que deux ou trois communes du doyenné à compter des sièges socialistes aux élections communales se trouvent dans le canton de Limbourg. Il s'agit de Baelen et Welkenraedt, alors que la troisième de ces communes est Montzen.

Moderne Dichtkunst

Voor W. J., politieker

ik heb u zien weggaan
als een boot
niet u maar de boot
donkergrijs
zwaar
in de lichtgrijze mist
gij hadt een grijze jas aan.

we hebben twee borrels geproefd
de pastoor heeft de enige sigaar genomen
die in huis was.

droom van student er was iets
hier is de kaai
de boot loeit af
kaai lost.

pointmort zegt de garagist.

het was mijn boot niet.

2 maart 1961

JOHAN GIST

IETS OVER TAALTOESTANDEN IN VAALS

Sinds Vaals in 1839 door de Belgisch-Nederlandse grens gescheiden werd van het zuidelijke gedeelte van de vroegere Overmaas-landen, hebben de taaltoestanden aan weerszijden van de rijksgrens zich in andere richtingen ontwikkeld. Een beschrijving van de taalsituatie in Vaals sinds het totstandkomen van de rijksgrens kan dus enkele vergelijkingspunten opleveren voor de taalsituatie in de zg. Plat-Dietse streek van Overmaas.

De taalgeschiedenis van Vaals vanaf 1839 wordt enerzijds bepaald door het stedelijk karakter van de plaats, anderzijds door zijn aardrijkskundige ligging. De gemeente Vaals omvat, behalve het "stadje", een aantal landbouwdorpen en -gehuchten, zoals Vylen, Lemiers, Holset, Raren en Wolfhaag. Ook de aan de gemeente grenzende dorpen Epen, Mechelen, Nyswiller, Simpelveld, Bocholtz aan de Nederlandsekant ; Orsbach, Seffent en Vaalserquartier aan de Duitse kant ; Gemmenich en Sippenaken aan de Belgische kant hebben een overwegend plattelandskarakter. Temidden van de uitgestrekte landerijen en bossen met hier en daar een dorpskern rondom een parochiekerk, ligt het "stadje" Vaals met zijn talrijke winkels, zijn industrieën, zijn weekmarkt, zijn drukke douaneposten, zijn scholen voor voortgezet onderwijs en zijn toeristische aantrekkelijkheden. Het is een algemeen erkend feit, dat een stedelijke bevolking veel sneller dan een plattelandsbevolking de invloeden verwerkt, die uitgaan van het centrum, binnen welks uitstallingsbereik zij valt. Meer dan de omringende dorpen heeft Vaals dan ook de invloeden ondergaan van Aken, en later ook van Nederland. Dat Vaals pas laat de invloed van de rest van Nederland heeft ondergaan, is te verklaren uit de excentrische en geïsoleerde ligging waarin het geraakte bij het vaststellen van de grenzen in 1839.

Het tractaat van Wenen (1815) had Vaals van Duitsland afgesneden, het tractaat van Den Haag (1839) sneed het van België af. Vaals kreeg hierdoor weliswaar zijn aardrijkskundige en toeristische merkwaardigheid : het Vierlandenpunt (na de opheffing van Onzijdig Moresnet in 1919 teruggebracht tot Drielandenpunt), maar dit kon moeilijk opwegen tegen dit nadeel, dat Vaals van zijn natuurlijk achterland beroofd werd. Deze economische gevolgen drukten zwaar op de ontwikkeling van het grensstadje. De scheiding had ook taalkundige gevolgen. Voortaan ontwikkelde de officiële taal in Vaals zich in een andere richting dan in de aangrenzende Overmaasdorpen.

In deze ontwikkeling kan men drie fasen onderscheiden, afgebakend door de twee wereldoorlogen.

Van 1830 tot 1839 had Vaals deel uitgemaakt van België, waardoor in die periode het Frans de officiële taal van het bestuur geworden was. Na 1839 verdwijnt het Frans uit de briefwisseling en bekendmakingen van het gemeentebestuur en het Nederlands wordt de taal van de wereldlijke overheid, zoals het dat ook geworden was in 1814. Maar verder dan het gemeentehuis dringt het Nederlands nauwelijks door ; het Duits is de enig gebruikte taal in de kerk en in de school. In de dagelijkse omgangstaal overheerst het sterk duits-getinte dialect, waarnaast het Duits en in bepaalde deftige kringen het Frans gebruikt wordt. Invloed van het Nederlands op de omgangstaal is in deze periode bijna niet merkbaar. Dit is volledig te wijten aan het isolement van Vaals. Regelmatische verbindingen met de rest van Nederland ontbreken geheel, terwijl daarentegen sinds 1880 een tram het

personenvervoer tussen Vaals en Aken verzorgt. De plaatselijke industrie kwijnt weg en de arbeiders zoeken werk in Duitsland. In het begin van de 20ste eeuw bloeit in Vaals een speelbank, die veel Akenaren naar Vaals lokt. Dit alles maakt Vaals meer tot een voorstad van Aken, dan tot een Nederlandse gemeente. De volgende bijzonderheid is kenmerkend voor de Vaalser toestanden voor 1914 : Nederlands geld was toendertijd in Vaals niet in omloop. Wanneer de Vaalsenaren belasting moesten gaan betalen, gingen zij met hun marken naar Aken, wisselden deze daar om tegen Nederlands geld en gingen met hun guldens terug naar het postkantoor in Vaals.

De eerste wereldoorlog sluit gedurende vier jaar de grenzen, zowel met België als met Duitsland, en wanneer daarna de geregelde verbindingen met het buitenland weer mogelijk zijn, is er iets veranderd. Vaals, evenals heel Zuid-Limburg, is zich meer bewust geworden deel uit te maken van Nederland. Veel Vaalser jongens brengen de mobilisatie-tijd als soldaat door in andere delen van het land, terwijl veel militairen uit het Noorden tijdens deze oorlogsjaren in Vaals de grenzen bewaken. In 1922 komen er tramverbindingen met Maastricht.

De Limburgse mijnen trekken arbeiders aan. De scholen vernederlandsen. De jongensschool het eerst. Voor de oorlog werden er gedurende enkele uren lessen in de Nederlandse taal gegeven, terwijl men zich van het Duits bediende bij de andere vakken, maar reeds in de oorlogsjaren waren de zaken zo gewijzigd, dat het Duits als een vreemde taal onderwezen werd. Op de meisjes school was de vernederlandsing voltooid in 1921, toen alle klassen van de lagere school door het rijk gesubsidiëerd werden, maar de Duitse taal bleef deel uitmaken van het lesprogramma. Tegen het midden van de 19e eeuw vestigden de Religieuses du Sacré Coeur een meisjesspensionaat in het landhuis Blumenthal. Tot 1914 waren het uitsluitend meisjes van buitenlandse, vooral Duitse adel, die hier hun opvoeding kregen, en de omgangstaal was er Duits en Frans. Dit taalgebruik bleef zo, ook na 1918, toen men minder kieskeurig geworden was bij het aannemen van nieuwe leerlingen, en ook Nederlandse meisjes uit de gegoede burgerij er binnenkwamen. Na de tweede wereldoorlog, toen deze school omgezet werd in een officieel erkend lyceum, was het gedaan met het Duits als omgangstaal op Blumenthal, dat in Bloemendaal omgedoopt werd.

De laatste oorlog bracht ook het einde van het Duits als taal in de katholieke kerk. Voordien werd voornamelijk in het Duits gepreekt. Zelfs geestelijken, die het Duits maar gebrekkig beheersten, moesten in het Duits preken. Preken in de Nederlandse taal werden in de dertiger jaren wel talrijker, maar het Nederlands won het pas geheel, toen in mei 1940, na de Duitse inval, de Duitse preken radikaal afgeschaft werden. Men heeft toen ook pogingen gedaan om de zo geliefde "Deutsche Singmesse" te vervangen door gezangen in de Nederlandse taal, maar daaraan konden de gelovigen zo slecht wennen, dat men op de duur toch maar weer tot de "Deutsche Singmesse" teruggekeerd is. Toen enkele jaren geleden in Vaals een nieuwe parochie opgericht werd, nam men ook in de nieuwe kerk het oude Vaalser gebruik van de "Deutsche Singmesse" over, een vreemde tegenstelling met de uitingen van liturgische vernieuwing, die in deze kerk in praktijk gebracht worden. In de parochiekerken zijn dus de liederen de laatste overblijfselen die herinneren aan vroegere taaltoestanden.

Voor de laatste oorlog verscheen hier een weekblad met de naam "Vaalser Anzeiger", dat geheel in het Duits gesteld was. Hoewel de laatste jaren voor 1940 al een zekere neiging vastgesteld kon worden om op het Nederlands over te gaan, kwam de volledige vernederlandsing pas na 1945, toen ook de naam van het blad veranderd werd in "Vaalser Weekblad".

De boekenvoorraad van de plaatselijke parochiebibliotheek geeft eveneens een afspiegeling van de Vaalser taaltoestanden. De catalogus van 1947 vermeldt nog slechts 400 Nederlandse titels tegen 1200 Duitse. Wel heel kras is het feit, dat

Conscience, die met zijn romans het groeiende Vlaamse zelfbewustzijn vertolkt, in de Vaalser bibliotheek slechts in Duitse vertaling voorhanden was : Der Löwe von Flandern, Der Bürgemeister von Lüttich en een tiental anderen. Uit de catalogus van 1957 echter blijkt, dat het aantal Vaalsenaren, dat alleen Duits leest, zo gesloken is, dat het niet de moeite waard geacht werd om de verouderde Duitse boeken te handhaven. Er komen geen Duitse titels meer voor. Tegenover de onmiskbare vorderingen in het gebruik van de Nederlandse taal staat het toenemend gebruik van het Duits in de winkels, vooral in de levensmiddelenwinkels tijdens de laatste jaren. Niet alleen de zaken van Vaalsenaren, maar ook de filialen van grote Nederlandse levensmiddelenbedrijven, zoals de Gruyter en Albert Heyn, prijzen hun waren in het Duits aan en praktisch het hele personeel is tweetalig. Dit vindt zijn oorzaak in de naoorlogse stroom Duitsers, die in de Nederlandse grensplaatsen komen profiteren van de, naar Duitse maatstaven gerekend, lage prijzen en goede kwaliteit. Deze "Butterfahrten" zijn al enige jaren over hun hoogtepunt heen, maar zij vormen nog steeds een bron van welvaart voor de Vaalser winkeliers. Geen wonder, dat zij deze toestand zolang mogelijk willen bestendigen en de Duitse klanten zoveel mogelijk ter wille zijn, o.a. door het gebruik van de Duitse taal.

Tot slot moeten nog enkele groepen genoemd worden, waar gereeld Duits gesproken wordt, nl. de arbeiders (enkele honderdtallen), die in Duitsland werken en de families (een honderdtal), die kamers verhuren aan studenten van de Technische Hochschule te Aken.

Hoewel dus enerzijds de kennis van het Nederlands en het gebruik ervan toeneemt door een zich steeds meer ontwikkelend nationaal saamhorigheidsgevoel, zal Vaals hoogstwaarschijnlijk zijn Duitse inslag nooit geheel verliezen, doordat het door zijn ligging op Duitsland, meer speciaal Aken, aangewezen blijft. Zonder de nabijheid van deze stad, op nauwelijks 5 km. afstand, zou Vaals een onbetekend dorpje gebleven zijn.

De verhoudingen met Aken zullen wel voorlopig de welvaart van Vaals bepalen. Dientengevolge zal Vaals blijven vallen onder de invloedssfeer van deze stad, een invloed, die zich op de eerste plaats zal doen gevoelen op het terrein van het taalgebruik.

P. L. M. Tummers.

(vervolg van blz. 51)

geld, niet het succes, niet de meeval beslissend. Wel het gebed.

En aan de anderen kunt gij geen grotere dienst voor het leven bewijzen dan door hen te helpen bidden. De moeder, die het kleine kind de handen helpt vouwen en vanuit haar eigen bekendheid met God, haar kind gebeden helpt stamelen, legt de meest echte basis voor het latere leven van haar kind. Waar men in de familie leert bidden (en dit gebeurt het best door te bidden, in droeve en blijde dagen) kunnen de kinderen het leven aan.

P. Schruers.

Bezinning

HET GESPREK MET DE HEER

In vorige nummers van Heem hebben we ons bezonnen over de wegen, die naar de ontmoeting met de levende God leiden : geloof, hoop en liefde. Hoe ontdekt men nu concreet deze weg ? Waarin bestaat het in het dagelijks leven van te kunnen geloven, hopen en lief te hebben ? Hoe komen we in contact met God ? Dit is een belangrijke vraag, die elke mens zich moet stellen voor zichzelf en voor de anderen, om wie hij bekommerd is. Want ook als de mens vele vrienden en bidden heeft, maar hij is niet bevriend met God, hij heeft nooit God "onder vier ogen" ontmoet, dan heeft hij de zin van het leven nog niet ontdekt. Dan blijft zijn leven buiten de vreugde, die enkel God kan bijbrengen. Daarom moeten we ons deze vraag bezinnen : Hoe ontdek ik God in mijn leven ? Hoe laat ik God ontdekken door mijn kinderen, mijn huisgenoten en mijn vrienden ?

Een onzer nederlandstalige schrijvers vertelt ergens het geval van twee vrienden. Zij hadden mekaar reeds in een eeuwigheid niet gezien. Want een van hen had jaren in Amerika verbleven. Terug in Europa gekomen wou hij zijn oude vriend van vroeger toch nog eens even opzoeken. Zo gezegd, zo gedaan. Maar na de begroeting stelt hij vast dat het gesprek niet vlot. Zij waren voor mekaar vreemden geworden, met andere manieren, andere belangstelling, enz. Doordat zij gedurende lange jaren geen contact meer hadden gehad, met mekaar niet gesproken was ook thans een echte ontmoeting uitgesloten.

Vele christenen vragen zich af hoe het komt dat ze zo moeizaam met de Heer contact kunnen hebben. De reden is wellicht deze : dat ze vergeten hebben met de Heer te spreken gedurende lange tijd. Stilaan is God voor hen een vreemde geworden. Wanneer ze nog eens toevallig over God horen spreken, lijkt God zo ver. Ze hebben niet met God gesproken zoals men tot een vriend spreekt.

Een amerikaanse jonge arbeidster verhaalt in een boekje dat ze schreef hoe ze kennis maakte met een jonge ingenieur, die katholiek was opgevoed, maar communistisch was geworden. Steeds weer begon de jonge man tegen de godsdienst te spreken. Het was, zegt de schrijfster, alsof de grond onder mij wegzokt. Want ze wist niet wat antwoorden op die geleerde praat. Toen kreeg zij een inval. Ze vroeg de ingenieur met haar een kerk binnen te komen en het allemaal eens tegen "Hem" te vertellen. De ingenieur keek verbaasd, maar ging dan toch mee de kerk binnen. Zij zaten daar uren. Een priester zat bij een biechtstoel. Plots ging de ingenieur de biechtstoel in. Het duurde lang. Toen hij buitenkwam had hij de tranen in de ogen. Hij was blij. Hij had immers God opnieuw ontmoet. Hoe ? Door met God te spreken. Zo was God tot hem gaan spreken. Het gesprek was aan gang gekomen. Het was tot een verheugende ontmoeting uitgegroeid.

Wat men dan aan God moet zeggen ? Wat God zelf zegt in het gebed ? Daarover zouden we ons een volgende maal even willen bezinnen. Trouwens voor een groot deel komen deze woorden vanzelf. We moeten slechts naar God willen toegaan. Dit maal wou ik u enkel zeggen vanuit mijn diepste overtuiging : als gij, die deze woorden leest, God wilt ontmoeten, en God steeds vreugdevol als een Vader en Vriend aan uw zijde wilt hebben, moet ge bidden. Het is de enige manier. Bidden is dan het meest beslissende werk van uw leven. In het gebed gaat een nieuwe wereld open. Hoe moeizaam het gebed ook in gang schiet, vroeg of laat zult ge ondervinden dat God tot u als een Vriend aan het spreken gaat. Dit ogenblik en altijd weer zult ge meteen weten hoe verheugend deze ontmoeting met de levende God is. Daarom is de mens waard wat zijn gebed waard is. In UW leven is niet het

WACHTER, WAT IS ER VAN DE NACHT ?

Onder deze rubriek publiceren wij echos die wij links en rechts, in en om Overmaas, opvangen en die onze lezers niet onverschillig kunnen laten.

Waar wij deze zonder kommentaar overnemen, vertolken ze daarom nog niet onze eigen mening.

DE BESTE OVERMAASKENNER

Het beste antwoord, niet enkel 11 goede antwoorden op de 12, doch daarenboven juiste details bij ieder zicht, werd ingezonden, niet door een Overmazer, doch door de sympathieke Akener Stadsarchitekt, Hans Königs.

Ere aan wie ere toekomt.

Proficiat !

STREEKLIEDEREN VOOR DE B.R.T. BRUSSEL

Op 2 Maart jl. te 8 u 45 weerklonken volgende platdietse liederen door de ether :

"De Moddersprock", woorden Piet Zimmer, muziek L. Dieltjens.

"Zeuk ens e laand", woorden Fr. Meertens, muziek N. Veremans.

"Wänn oss Kerkeklokke klenge", woorden Piet Zimmer, muziek J. Wilmots.

De liederen werden gezongen door Maurits Vercammen, aan het klavier begeleid door Gilberte van Dijck.

Het geldt hier 'n initiatief, genomen op aanbeveling van dh. J. van Overstraten, voorzitter V.T.B.-V.A.B.

ONS HEEM, XV, 2

Dit extra-kruisennummer werd ingeleid door de bijdrage "Oude stenen Graf- en Veldkruisen" van de hand van onze medewerker Dr J. Nyssen.

Onze lezers kennen de bevoegdheid van Dr Nyssen inzake het behandelde onderwerp uit de verschillende bijdragen in ons tijdschrift verschenen.

Wij citeren, betr. de verspreiding der grafkruisen :

"Ondanks menig kerkhofbezoek zagen we geen oude stenen grafkruisen in Oost- en West-Vlaanderen, Antwerpen, Brabant ten Westen van Leuven, Zuid-Vlaanderen (= Frans-Vlaanderen), Noord-Holland ; in Lotaringen, de Elzas, het Saarland, de zuidelijke Eifel ; in Champagne. Op de rechter Rijnover ter hoogte van Keulen zijn er weinig (Bergisches Land). Er zijn er schier geen in heel het protestantse Noorden van de Nederlanden.

"Blijft dus het westelijk Rijnland en het oosten van de Nederlanden. We vonden de westelijke grens in Brabant-Limburg, te Hoegaarden-Tienen-Binderveld-Schulen : As-Opglabbeek-Opitter-Tongerlo-bij-Bree. Meer westelijk zijn er alleenstaande eksemplaren..."

"Ned. Limburg zal ze wel over heel zijn gebied hebben. Noord-Brabant bezit er vele in enkele oostelijke Maasdorpen en verder verspreide enkelingen in

de oostelijke helft van de provincie. In Gelderland enkele langs Waal en IJssel.

"In protestantse streken zijn er tegenhangers van het stenen grafkruis : de zgn. doodpaal en de staande grafplaat.

"We denken niet, dat er ooit stenen grafkruisjes geweest zijn in het westen van de Nederlanden, anders moest er toch iets van over zijn, hoe zacht de steensoort ook geweest ware. Overmaas was een kerngebied (drie kerkhoven van elk over de honderd oude stenen grafkruisen : Aubel, Clermont, Homburg). Er moeten kaarten opgesteld worden (en daar is al een begin mee gemaakt) : aantal per kerkhof gedurende een bepaald tijdvak. Welke factoren bepaalden de spreiding van dit soort van monumenten ? Godsdiensten ; nabijheid van passende gesteenten ; rijke en arme streken ; vervoer langs stromen ; wegen ; culturele invloeden (centra) ? Hier kan veel worden afgeleid uit een volledig overzicht van het stenen grafkruisen-gebied".

RAAK, maandblad van de K.W.B., Dec. 1960

gaat in een 2 blz. lange reportage over de Voerstreek, heftig te keer tegen de Waalse administratieve pletrol, die sedert 130 jaren de Vlaamse dorpen belet adem te halen.

De geïnterviewde Voerenaar geeft het af op de bedriegelijke talentelling "met meer dan 80 % vlamingen zijn wij uit de talentelling gekomen met 72 % voorrang aan het frans".

De nabijheid van Nederland brengt geen hulp "onze vrouwen stelen wij in Nederland, maar dat is dan ook allen", besluit hij.

Raak besluit : "laten wij, en vooral Limburg de voerstreek los, dan is de voerstreek voor het Nederlands verloren.

"Wij steken echter die streek geen riem onder het hart met woorden en geschreeuw alleen, ook al dit nodig om wakker te worden.

"Met het gesjacher over de talentelling mogen wij niet akkoord gaan. Voet bij stek houden is de enige houding die wij kunnen aannemen. En bovendien, als de voerstreek van ons de boter niet krijgt om op het brood te smeren, dan hebben wij ook geen recht van spreken als weer een keer zoveel vlamingen op de strijdlijn moeten vallen. Industrie en nog een keer industrie in die streek, of het ernstig spel is voor goed verloren.

"Moeten wij er voor op straat komen dan zullen wij op de straat komen, want problemen als in de smalle repel langsheen de Voeren, zijn er op zoveel plaatsen, die nog altijd door taalgesjacher worden bedreigd. Dat is ons besluit, na een kleine toer in de streek, waar ooit, heel lang geleden, St-Maarten met St-Pieter heeft gevochten voor één ei, met slechts één dooier".

IS HET HUIDIG WAPEN VAN LIMBURG HISTORISCH JUIST ?

Naast een lange bijdrage gewijd aan de nagedachtenis van wijlen Ereleraar Dr J. Langohr, bij gelegenheid van de 10e verjaardag van zijn overlijden, brengt "De Limburger", maandblad van de Bond der Limburgers te Brussel, een korte bijdrage onder bovenvermelde titel.

We nemen ze in haar geheel over.

"Deze vraag stellen veronderstelt al op voorhand een negatief antwoord. En inderdaad, dat is ook zo.

"In 1815 werd het Departement van de Nedermaas, dat de huidige provincies Belgisch en Nederlands Limburg omvatte, omgevormd tot één provincie, waarvoor

men aanvankelijk geen naam wist. Ten einde het oude Hertogdom Limburg, gelegen nabij Verviers, voor vergetelheid te reden, werd de nieuwe provincie door Koning Willem I dan maar met de naam Limburg bedacht.

"Ingevolge het tractaat van 19 april 1839 werden de beide Limburgen staatkundig gescheiden en hetgeen alsdan had moeten gebeuren, bleef achterwege. Aan deze zijde van de Maas ging geen enkele stem op en werd geen enkele poging gedaan, om onze provincie haar werkelijke naam Loon terug te geven of om het Loonse wapen terug in ere te herstellen.

"Zo voert Limburg thans het wapen van het oude hertogdom, alhoewel deze provincie daarop geen enkel historisch recht kan doen gelden, vermits geen enkele streek van het Loonse gebied ooit tot het voormalige hertogdom heeft behoord.

"Juister en meer in overeenstemming met de aloude geplogen heden zou het geweest zijn, indien Limburg het Loonse wapen, bestaande uit tien fazen van goud en keel, zou dragen. Trouwens nu nog draagt het schild van de tien Limburgse steden de tien Loonse fazen en was dit ook het geval voor het schild van menige schepenbank, van het Eigenhof van Loon, van het gerechtshof van Vliermaal, van de Leenzaal van Kuringen en van het Ambt van Pelt.

Paul van Baelen".

INTERNATIONAAL TREFFEN

Op de zeer talrijk bijgewoonde vergadering van leden van de Duitssprekende H. Hartbonden van ons land, werd voor Mei a.s. een internationaal treffen van katholieken in het vooruitzicht gesteld aan het Driegrenzenpunt.

Het betreft de parochies Vaals (Nederland), Vaalser Quartier (Aken-Duitsland) en Gemmenich (België).

STE D'HISTOIRE ET D'ARCHEOLOGIE DU PLATEAU DE HERVE

Compte-Rendu N° 1 - Décembre 1960.

Het verslag brengt ons o.m.:

- de ledenislijst,
- de stichtingsakte,
- het verslag der stichtingsvergadering, met redevoeringen door de hh. Godard, schepen, A. Buchet, Ch. Bury en J. Schnackers,
- de statuten, enz.

Elders in dit nummer publiceren wij een bijdrage in het Waals van Herve, voor HEEM geschreven door een Waals legeraalmoezenier, tijdens zijn mobilisatie te Veldwezelt, in 1939 - publikatie bedoeld als een groet aan de jonge zuster-vereniging, waarmede vruchtbare samenwerking in het vooruitzicht wordt gesteld.

VELDEKE - Venlonummer

gaf een prachtig Venlonummer uit, waaruit wij volgende stukken noteren :

- Venlo door de Eeuwen,
- Prof. Dr J. Schrijnen in zijn verhouding tot het Venloos dialect,
- Euver Velo en zien taal,
- De Sage oet 't Ven.
- De Wannevleeger van Venlo.

Wij citeren uit "Euver Velo en zien taal" van Dr Fr. Peeters :

"Van 't venloos oèt daezelfde fransen tièd wao we van zien oètgegoan, hebbe we toevallig ein stökske bewaard. De Franse hebbe ennen kiérste kiér ge-probeerde van elke plaats oèt eur rièk de taal te weite te komme. Ze goove op-drach aan elke "commune" de perabel van de verlaore zoon in de taal van de plaats te vertale en op te steure. Auk in 't Département de la Meuse inférieure en 't Arrondissement de Ruremonde meuste ze dit doon. In 't venlose gemeinte-archief leet zo'n vertaling in 't venloos bewaard."

Prof. Langohr bespreekt het gelijkaardig onderzoek, door het Franse bewind in Eupen bevolen, in volgende termen :

"Pour établir la différence entre le patois local et le flamand, le gouvernement fit rédiger la parabole de l'enfant prodigue en patois d'Eupen ; le 2 février 1807, le texte rédigé par Corn. Vercken, fut envoyé par le maire, avec la remarque que même un Allemand ne pourrait probablement le lire." (1)

ZWARTBONT VEERAS VEROVERT EUROPA

In Overmaas behoren zonder twijfel 90/95 % van de veestapel tot het zwart-bonte ras. Zie desbetreffend ons nummer van Okt.-Dec. 1960, blz. 45.

Het Westduitse blad "Vieh und Fleisch" komt tot de konklusie dat in de verschillende Europese landen steeds meer zwartbont vee voorkomt. In Nederland ligt het percentage het hoogst, 73,5 %. In Engeland 40 %. In Zweden 30 %. België 25 %, Italië 20/25 %, Denemarken 20 %, Frankrijk 10 %.

DIALECTONDERZOEK VAN HET NEDERLANDS INSTITUUT DER R.K. UNIVERSITEIT TE NIJMEGEM

Gevolg aan onze oproep voor medewerking aan het Limburgs Woordenboek, hebben zich reeds een tiental medewerkers aangeboden.

Zij ontvingen reeds een paar in te vullen vragenlijsten.

Meerdere antwoorden kwamen ook te Nijmegen binnen.

Medewerkers kunnen zich nog steeds aanmelden bij het L.V.V. Komitee, 35 Melkerijstraat, Halle Br.

EUPEN, OUD-VLAAMSE GROND

Schepen L. Nyssen uit Eupen sprak op de eerste toeristische avond van de provincie Brabant.

De Standaard brengt verslag uit over deze spreekbeurt, waaruit wij lichten : "Eupen is één van de zeer weinig drietalige gemeenten van België. Vlaams, Frans en Duits wordt daar broederlijk gesproken. Er komen in Eupen zelfs veel Vlaamse familienamen voor. Deze dateren uit de 19e eeuw. De Vlaamse wevers waren beroemd en velen vestigden zich te Eupen. Trouwens vroeger reeds ontstond er menging van Limburg, Brabant en Luxemburg. Men kan zelfs gerust beweren dat Eupen oude Vlaamse grond is."

EIGENAARDIGE OPVATTING VAN Dr KREISKY

Men weet welke strubbelingen ontstaan omtrent het Duitssprekende Zuid-Tirol,

(1) Le N.E. de la Prov. de Liège et le Canton d'Eupen, blz. 218/219.

deel uitmakende van het Italiaanse grondgebied.

Volgens een telegram, dd. 3/2 in de pers verschenen, "verklaarde Kreisky aan Segni te hebben laten weten dat hij de zelfbeschikking beschouwt als de meest wijze oplossing voor Zuid-Tirol."

BULLETIN DE LA STE VERVIETOISE D'ARCHEOLOGIE ET D'HISTOIRE. 47^e Volume - 1960.

Inhoud :

"La Préhistoire au Pays de Verviers" par G.X. Cornet et H.C. Straet.

Een inventaris van de vondsten uit de voorhistorische tijden in de streek van Verviers, waarin ook deze uit de Voerstreek vermeld zijn.

"Le Territoire contesté de Moresnet, dit Moresnet neutre" par Firmin Pauquet. Notes historiques sur son statut, sa législation et son administration.

"Jean Simon Renier", Fondateur du Musée du la Ville de Verviers.

In Memoriam Joseph Meunier, door A. Buchet.

In Memoriam Guillaume Grondal, door Guy Poswick.

Aan de merkwaardige studie van F. Pauquet over Kelmis, zullen wij in een volgend nummer ruime aandacht wijden.

ZEITSCHRIFT DES AACHENER GESCHICHTSVEREINS - 72 Band - 1960

Inhoud :

"Die Messen des Johannes Mangon" von Rudolf Pohl.

"Die Niederrheinischen Musikfeste in Aachen in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts" von Reinhold Sietz.

Twee kortere bijdragen interesseren ons :

"Die Schenkung des Aachener Bürgers Pirkini an das Kloster Marienthal bei Huy im Jahre 1214" von W. Berens. Betr. het ontstaan van het kloosterpand Belven, onder Walhorn.

"Die Vorfahren des aus Aachen stammenden Klosterrather Abtes Mathias de Amezaga" von F.J. Lieck. Betr. Aanstelling van genoemde Abt te Rolduc.

DE MAASGOUW, Jaargang 80 - 1961

Tijdschrift voor Limburgse Geschiedenis en Oudheidkunde

Inhoud :

"Venlo en de Graven van Gelre" J. Linssen.

"Een borstbeeld van Napoleon te Maastricht" A.A.M.N. De jong.

"Jezuietenbibliotheek in Maastricht" A. de Wilt s.j.

DER WEGWEISER, Januar 1961

vestigt de aandacht op de verklaringen van het Algemeen Vlaams Oudhoogstudentenverbond en Het Pennoen inzake taaltoestanden in de Oostkantons - op de verklaringen van prof. M. Bologne inzake Federalisme.

Adres : Schulstrasse 41, Eupen.